

NÉPSZERŰ PSZICHOLÓGIA

MASARU IBUKA

3 ÉVES KOR UTÁN MÁR KÉSŐ

Budapest
Vízterítő Kiadó
2001

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	3.
A szerző előszava	6.
I. rész - A GYERMEK POTENCIÁLIS LEHETŐSÉGEI	8.
1. Az óvodában már késő	8.
2. Mire képes a kisgyermek?	15.
II. rész - A KORAI TAPASZTALATOK HATÁSA	28.
III. rész - MI HASZNOS A KICSINEK?	39.
IV. rész - A NEVELÉS ELVEI	65.
1. Ösztönzés és törekvés a rendre	65.
2. A jellem fejlesztése csecsemőkorban	78.
3. Alkotás és készség	87.
V. rész - MIT KELL ELKERÜLNI? - PILLANTÁS A JÖVŐBE	103.

ELŐSZÓ A MAGYAR KIADÁSHOZ

Valamennyien büszkék vagyunk azokra a magyarokra

- akik 1000 éves hazánk jóhírét növelték, növelik itthon és a nagyvilágban,
- akiket a nemzet és a világ népei érdemeik alapján ismernek és elismernek,
- akik a nemzet és az emberiség haladását maradandó alkotásokkal segítették.

A statisztikák igazolják, hogy az ország lakosságának lélekszámához viszonyítva „nagyhatalom” vagyunk a tudományok, a művészetek, a sport és az élet sok más területén.

Mindenkiben jogosan merülhet fel a kérdés: mi a titka ennek a folyamatnak? Lehet-e, tudjuk-e befolyásolni a kiválóságok, a „zsenik” megjelenését, vagy ez egy spontán folyamat? Azt tudjuk, hogy mennyire fontos minden nemzet számára a tehetségek felfedezése, gondozása és támogatása, de azt más sajnos kevésbé tudjuk, hogy hogyan keletkezik a tehetség, a talentum. Vannak feltételezések, „hipotézisek” arról, hogy a zseni egyszerűen csak születik. Azonban Masaru Ibuka „3 éves kor után már késő” című könyvéből más derül ki, mégpedig az, hogy a tehetség, a zseni nem születik, hanem azzá változik.

A szerző azt állítja, hogy

- a gyermeket születése pillanatától megfelelően kell nevelni,
- a gyermek észbeli képességeinek fejlődéséhez a kulcs életének első éveiben, vagyis az agysejtek fejlődésének időszakában szerzett személyes tapasztalatai,
- egyetlen gyermek sem születik zseninek és egyik sem butának, korlátoznak,
- minden az agy megfelelő serkentésétől és fejlődési fokától függ a gyermek életének meghatározott éveiben,
- ez a legfontosabb periódus a születéstől 3 éves korig tart.

Éppen ebben az időszakban, vagyis a gyermek első éveiben szükséges a minden percét kihasználó foglalkoztatás, az „értelmes” szigor és a szeretettől áthátozott gyengédség. Amikor már önállóan kezd fejlődni, akkor válik fontossá, szükségessé az ő akaratának, egójának fokozatos érvényesítése, és a szülők, nevelők ez iránti mélységes tisztelete.

Masaru Ibuka egyszerűen a gyermek nevelésének, tanításának módszerét javasolja megváltoztatni, nem pedig annak tartalmi kérdéseit.

Higgyünk a szerzőnek, aki nem elméleti pedagógus, vagy gyermekpszichológus, de zseniális nevelő, menedzser, aki 700 dollárral a zsebében létrehozta a „SONY” céget és egyike annak az első három neves egyéniségnek, akik a romokban heverő, reményvesztett Japánt a világ vezető nagyhatalmává tették. Masaru Ibuka nemcsak ír és szónokol, jelenleg is tevékenyen él. Igazgatója két világhírű, általa alapított szervezetnek, a Macumatáiban található „Korai Fejlesztés” Egyesületének és a „Talentumképzési Társaságnak”, melyek révén évente sok száz kiskorú gyermek kap fejlődési lehetőséget a könyvben részletesen ismertetett program alapján.

Glen Dowmannal, az ember potenciális lehetőségeinek fejlesztésével foglalkozó intézet igazgatójával (Philadelphia, USA) együtt hiszem, hogy ez az egyik legfontosabb könyv, amit valaha is megírtak.

Hiszem, hogy ezt a könyvet a Földön élő valamennyi szülőnek (nagyszülőknek) és a kisgyermekkel foglalkozó szakembereknek el kell olvasni, és a kicsinyek nevelésének gyakorlatában a benne foglaltakat következetesen meg kell valósítani.

Gyermekeink és nemzetünk jövője szempontjából el ne felejtsek: „A HARMADIK ÉLETÉV UTÁN MÁR ELKÉSTÜNK!”

Sok zseniális utódot kíván

prof. dr. Török Szilveszter
a Magyar Természetgyógyászok
és Életreformerek Tudományos
Egyesületének elnöke

Budapest, 2001. tavaszán

A SZERZŐ ELŐSZAVA

Ősidők óta úgy tartják, hogy a kiemelkedő tehetség mindenképp öröklött, a természet szeszélyétől függő dolog. Amikor arról beszélnek, hogy Mozart három évesen adta első koncertjét, vagy hogy John Stuart Mill ugyanilyen idősen klasszikus irodalmat olvasott latinul, legtöbbször könnyen odavetik: „Persze, hisz ők zsenik”.

Ugyanakkor Mozart és Mill korai életéveinek részletes elemzésekor kiderül, hogy apáik, akik kiemelkedő személyiséggé akarták faragni gyermeküket, szigorúan nevelték őket. Feltételezem, hogy sem Mozart, sem Mill nem született zsenik voltak, tehetségük annak köszönhetően bontakozhatott ki teljességében, hogy korai gyermekkoruktól kezdve megfelelő környezetben éltek és kitűnő képzésben részesültek.

Mindez fordítva is igaz - ha az újszülöttet kezdettől fogva természetétől távol álló, idegen környezetben nevelik - a későbbiekben sem lesz lehetősége a normális fejlettség elérésére. Legmeggyőzőbb példája ennek a „farkas-lányok”, Amala és Kamala története, akiket az 1920-as években talált meg egy Kalkuttától (India) délnyugatra eső barlangban egy misszionárius és a felesége. Ők minden erőfeszítést megtettek azért, hogy a farkasok által nevelt gyermekeknek emberi formát adjanak, de minden erőfeszítésük hiábavalónak bizonyult.

Könnyű magától értetődőnek venni, hogy az ember utódja - ember, a farkasé - farkas. Azonban ezeknél a kislányoknál az emberi környezetben is megmaradtak a „farkasszokások”. Mindebből az következik, hogy a kicsinyek számára mindenekelőtt a születés utáni képzés és a környezet határozza meg, mivé válnak - emberré vagy farkassá!

Elgondolkodva ezeken a példákon egyértelművé válik, hogy milyen nagy mértékben befolyásolja az újszülött életét a képzés és a környezet. Ez a probléma nemcsak az egyes gyermekek életében bír nagy jelentőséggel, hanem az egész emberiség egészségét és boldogságát befolyásolja. Ezért foglalkoztam 1969-ben a „Korai Fejlesztés” japán egyesületének megalapításával. Japán és külföldi tudósok gyűltek össze azért, hogy kísérleti osztályokban tanulmányozzák, elemezzék és elterjesszék dr. Sinichi Suzuki kisgyermekek hegedűtanításában kifejlesztett módszerét, mely abban az időben az egész világon nagy visszhangot keltett.

Ahogy előrehaladtunk munkánkban, világossá vált számunkra, hogy mennyire káros a gyermekek nevelésének tradicionális módszere. Általában úgy véljük, hogy mindent tudunk a gyermekekről, pedig a gyermekek reális lehetőségeiről valójában nagyon kevés ismerettel rendelkezünk. Nagy figyelmet fordítunk arra a kérdésre, hogy mit tanítsunk a három éven felüli gyermekeknek. Pedig a modern kutatások szerint, erre az életkorra az agysejtek pályái már 70-80 %-ban kialakulnak. Mindez nem azt jelenti-e, hogy erőfeszítéseinket a gyermeki agy fejlesztésére három éves korig kell megtennünk?

A korai fejlesztés nem azt jelenti, hogy a csecsemők fejét erőszakosan teletömjük adatokkal és számokkal. A legfontosabb - az új próbálkozások „idejében” történő elősegítése. Aki nap mint nap gondoskodik a gyermekéről - általában az anya -, ismerheti fel, hogy mikor jön el ez az „idő”. Ezt a könyvet azért írtam, hogy segítséget nyújtsak az édesanyáknak.

Masaru Ibuka

I. RÉSZ

A GYERMEK POTENCIÁLIS LEHETŐSÉGEI

1. AZ ÓVODÁBAN MÁR KÉSŐ

Valószínűleg mindannyian emlékeznek arra iskolás éveikből, hogy az osztályban volt egy különösen tehetséges tanuló, aki minden látható erőlködés nélkül lett osztályelső, ugyanakkor más területeken, bármennyire is igyekezett, lemaradt.

Az én időmben tanáraink például így ösztönöztek minket: „Okos vagy, vagy nem - ez nem örökölhető. Minden a saját erőfeszítéseidtől függ.” És mégis, a személyes tapasztalatok világosan mutatták, hogy a kitűnő - mindig kitűnő, a gyenge pedig mindig gyenge. Úgy tűnt, hogy az értelem (intellektus) eleve meghatározott. Mit lehet kezdeni ezzel az ellentmondással?

Arra a következtetésre jutottam, hogy az ember képességei és jelleme nem a születéstől fogva adott, hanem nagyrészt életének egy meghatározott időszakában alakul ki. Régen vitáznak azon, hogy az embert az öröklött tulajdonságok teszik olyanná amilyen, vagy a képzés és a nevelés, amelyben részesül. A mai napig egyetlen többé vagy kevésbé meggyőző teória sem tudott pontot tenni e viták végére.

Végül is egyrészt az agyfiziológiai kutatások eredményei, másrészt a gyermekpszichológia bebizonyította, hogy a gyermek észbeli fejlettségének kulcsát az élet első három évének tapasztalatai adják, hiszen ez az agysejtek kialakulásának időszaka. Egyetlen gyermek sem születik zseninek, vagy butának. Minden az agynak a meghatározó években történő stimulációjától és fejlődési ütemétől függ. Ez a születéstől hároméves korig terjedő időszak. Az óvodában már késő nevelni.

Bárki lehet jó tanuló - minden a tanítás módszerétől függ

Az olvasóban felmerülhet, hogy miért pont én, egy mérnök, jelenleg egy társaság vezetője foglalkozom az ember korai fejlesztésének kérdéseivel. Az okok részben „társadalmiak”: engem egyáltalán nem hagy hidegen a mai fiatalok lázadása, és magamnak is felteszem a kérdést: mennyiben felelős a modern oktatás azért, hogy ezek a fiatal emberek elégedetlenek az életükkel. Személyes indítékom is van - saját gyermekem is elmaradt a szellemi fejlődésben.

Amíg kicsi volt, eszembe sem jutott, hogy egy ilyen eltérésekkel született gyermek normálisan képzett emberré fejlődhet, még akkor sem, ha rögtön a születéstől jól oktatjuk. Szememet dr. Shinichi Suzuki nyitotta fel, aki azt mondta: „nincs elmaradott gyermek - minden a tanítás módszerétől függ”. Amikor először megláttam, hogy milyen kimagasló eredményekre képes dr. Suzuki „tehetségnevelő” módszere a kisgyermekek hegedűtanításában, nagyon sajnáltam, hogy mint szülő nem alkalmazhattam ezt annak idején saját gyermekemnél.

Amikor először foglalkoztam az egyetemisták lázadásával, mélyen elgondolkodtam a képzés jelentőségén és megpróbáltam megérteni, miért szül a mi rendszerünk ennyi agresszivitást és elégedetlenséget. Kezdetben úgy véltem, hogy ennek az agresszivitásnak a gyökerei az egyetemi képzésből erednek. Elmélyedve a kérdésben megértettem, hogy ez a probléma már a közép-

iskolában is jellemző. Ezután a közép és általános iskolát vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy már az óvodában is késő a gyermekre hatni. És ez a gondolat váratlanul egybeesett azzal, amivel dr. Suzuki és kollégái foglalkoztak.

Dr. Suzuki már 30 éve gyakorolja egyedülálló módszerét. Addig az alsóbb és felsőbb osztályokban hagyományos tanítási módszereket alkalmazva oktatott. Feltárta, hogy a tehetséges és kevésbé tehetséges gyermekek közötti különbség a felsőbb osztályokban rendkívül nagy, ezért határozta el, hogy megpróbál a fiatalabb korosztályokkal foglalkozni, aztán pedig a legkisebekkel - folyamatosan csökkentve a tanítandó gyermekek életkorát. Dr. Suzuki hegedülni tanítja a gyermekeket, mivel ő maga hegedűművész. Amikor megértettem, hogy ugyanezt a módszert sikeresen lehet alkalmazni az oktatás bármely területén, elhatároztam, hogy komolyabban fogok foglalkozni a „korai fejlesztés” problémájával.

A korai fejlesztés célja nem zsenik nevelése

Gyakran megkérdeznék, segíti-e a korai fejlesztés a zsenik nevelését? Válaszom: „Nem!”. A korai fejlesztés egyetlen célja, hogy a gyermeknek olyan képzést biztosítsunk, ami által fejlett ésszel és egészséges testtel rendelkezik, valamint gondolkodó és jóérzésű lényvé válik.

Minden ember, akinek nincs testi fogyatékosága, nagyjából egyenlő eséllyel születik. A gyermekek csoportosítása okosakra és butákra, félénkekre és agresszívokra csakis a nevelés következménye. Bármely gyermek, aki épp idejében kapja meg mindazt amire szüksége van - gondolkodó és erős jellemű emberré fog válni.

Véleményem szerint a korai fejlesztés alapvető célja - a gyermek hátrányos helyzetbe kerülésének megelőzése. A gyermekkel nem azért hallgattatnak jó zenét, nem azért tanítják hegedülni, hogy kimagasló zenészt neveljenek belőle. Idegen nyelvre sem azért tanítják, hogy zseniális nyelvészt faragjanak belőle, vagy éppen egy „jó” óvodára, vagy általános iskolára készítsék fel. A legfontosabb: kifejleszteni a gyermekben saját, reálisan megvalósítható lehetőségeinek határtalan voltát, hogy ezáltal a világban minél örömtelibb, tartalmasabb életet élhessen.

Az ember - gyermek fejletlensége egyben hatalmas potenciális lehetőségeinek bizonyítéka

Úgy gondolom, hogy a korai fejlesztés az újszülött korlátlan képességeinek kihasználását jelenti.

Természetesen egy újszülött nagyon elesett, de elesettsége miatt fejlődésének potenciális lehetőségei hatalmasak. Az ember gyermeke lényegesen fejletlenebbül jön világra, mint az állatok kicsinyei: csak ordítani és szopni képes. Az állatok utódai (például a kutyáé, a majomé vagy a lóé) már születésük után tudnak mászni, kapaszkodni, sőt azonnal lábra is állnak és járnak. A zoológusok szerint az újszülött gyermek 10-11 hónappal van elmaradva a fejlődésben az állatok kicsinyeihez képest, ennek egyik oka az ember kiegyenesedett járásából ered. Az ember két lábra állása óta már nem tudja magzatát annak teljes kifejlődéséig méhében hordani, ezért születik az teljesen elesetten, s világra jötte után kell megtanulnia testével bánni. És ugyanígy tanulja meg agya használatát is. Az állatkölyök agya a születéskor már gyakorlatilag teljesen ki-

fejlődött, ugyanakkor az újszülött agya egy üres laphoz hasonlatos. A gyermek tehetsége attól függ, hogy mi mit írunk erre a tiszta papírra.

Az agy szerkezete a harmadik évre alakul ki

Úgy tartják, hogy az emberi agy kb. egymilliárd sejtből áll, de az újszülöttnél ennek nagy része még nem működőképes.

Ha összehasonlítjuk az újszülött agysejtjeit a felnőttével, kitűnik, hogy az agy fejlődése során a sejtek között hidak-nyúlványok formálódnak. Az agysejtek mintha kinyújtják kezüket egymás felé azért, hogy erősen támaszkodhassanak egymásra, hogy reagálhassanak a külső információkra, amelyeket az érzékszerveken keresztül kapnak. Ez a folyamat nagyon hasonló ahhoz, amely egy számítógép tranzisztoraiban megy végbe. A tranzisztorok önállóan nem képesek működni, csak akkor funkcionálnak számítógépként, ha egységes rendszerben vannak foglalva.

Az az időszak, amikor a sejtek közötti kapcsolatok a legaktívabban fejlődnek, a születéstől a gyermek három éves koráig tart. Ebben az időszakban létesül a kapcsolatok 70-80 %-a. Annak függvényében, hogy ezek milyen mértékben fejlődnek, növekszik az agyi kapacitás. Az agy már a születés utáni első 6 hónap során eléri a felnőttkori teljesítőképességének 50 %-át, három éves korban pedig 80 %-át. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a gyermek agya három éves kora után nem fejlődik tovább, de három éves korra alapvetően kifejlődik az agy hátsó lebenye, négy éves korra pedig ebbe a bonyolult rendszerbe bekapcsolódik az agy homloklebenynek nevezett része is.

Az agy alapvető képessége a külső jelek befogadása, azok képpé (információvá) alakítása és rögzítése, így alakul ki az az alap, az a komputer, amelyen a gyermek további intellektuális fejlődése alapul. Olyan magas szintű fejlett képességek, mint a gondolkodás, az életszükségletek kielégítése, az alkotás, a kifinomult érzések, három éves kor után tovább fejlődnek az addig kialakult bázison.

Tehát, ha három éves korig nem alakult ki ez a tartósan szilárd bázis - hiábavaló azt tanítani, hogyan kell hasznosítani. Más szóval hiába akarunk jó eredményeket elérni rossz komputerrel.

A gyermek félénksége idegen jelenlétében – bizonyíték a fejlődés lehetőségére a képek (ábrázat, külső, alak, forma, megjelenés, stb.) felismerése terén

Szeretném megmagyarázni a „kép” szó könyvemben használt különleges értelmét.

A „kép” szót leggyakrabban a „vázlat”, „képelrendezés”, „modell” értelemben használják. Én magam ezt a szót egy szélesebb, de speciális értelemben használom: a gondolkodás folyamatának jelölésére, melynek segítségével a gyermeki agy felismeri és befogadja az információt. Amikor a felnőtt ember fel fogja az információt, főképpen a logikus gondolkodás képességét használja, még a gyermek ösztönös megérzésével, egyedülálló pillanatnyi képalkotó képességével él. A felnőtt gondolkodásmódja elérhetetlen a gyermek számára, ez a folyamat nála csak később alakul ki.

A legvilágosabb bizonyítéka ennek a korai felismerő képességnek, hogy a csecsemő meg tudja különböztetni az emberek arcát. Különösen emlékezetes számomra az a csecsemő, akit egy gyermekkórházban láttam. Azt állították róla, hogy alig egy éves korában képes volt több, mint 50 embert megkülönböz-

tetni. S nemcsak hogy felismerte őket, hanem mindegyiknek külön (gúny)nevet adott.

„50 ember” - lehet, hogy nem tűnik soknak ez a szám, de még egy felnőtt számára is nehéz megjegyezni 50 arcot egy év alatt. Próbálják csak meg pontosan leírni minden egyes ismerősük arcvonásait és kiderül, hogy meg tudják-e különböztetni egyik arcot a másiktól analitikus úton.

A gyermek felismerési képessége kb. fél éves korára lesz szemmel látható - amikor a félénkség megjelenik. Ez a kicsiny fejecske már meg tudja különböztetni az ismerős arcokat, például az anyját és apját az ismeretlenétől és ezt kifejezésre is juttatja.

A modern nevelés hibát követ el, amikor váltogatja a „szigorú” és a „mindent lehet” korszakokat.

Még ma is sok pszichológus és pedagógus - különösen azok, akiket „haladónak” tekintenek - helytelenítik a kisgyermek tudatos tanítását. Úgy vélik, hogy az információbőség kártékonyan hat a gyermek idegrendszerére, jobb inkább magára hagyni és megengedni neki mindent, amit csak akar. Némelyek még meg is vannak győződve arról, hogy ebben a korban a gyermek egoista és mindent csak a saját örömeire csinál. Az ilyen ideológiák hatására a szülők világszerte tudatosan követik a „hagyjuk békén” elvet.

Ugyanezek a szülők, amikor gyermekül óvodába vagy iskolába megy, hirtelen elhatárolódnak ettől az elvtől, rögvest szigorúvá válnak és ekkor próbálják meg nevelni, valamire megtanítani gyermeküket. A „kedves” anyák egyik pillanatról a másikra „rettegettekké” válnak.

Mindemellett, ahogy a fentiekből világosan kitűnik, mindennek éppen fordítva kellene történnie. Pontosan a gyermek első éveiben kell feltétlenül szigorúnak és ugyanakkor kedvesnek is lenni, amikor pedig önállóan kezd fejlődni, akkor kell tiszteletben tartani akarát, „Énjét”. Pontosabban fogalmazva, a szülői befolyásnak be kell fejeződnie az óvodáig. A korai életkorban való „be nem avatkozás”, majd a gyermek későbbi befolyásolása csak elnyomja kibontakozó tehetségét, sőt ellenállást vált ki.

2. MIRE KÉPES A KISGYERMEK

A felnőttek „nehéz” és „könnyű” fogalmai érthetetlenek a gyermekek számára

Mi felnőttek vesszük a bátorságot ahhoz, hogy meghatározzuk például azt, hogy ez a könyv túl nehéz egy gyermeknek, vagy hogy a gyermek nem tudja méltón értékelni a klasszikus muzsikát. De mi alapján vonjuk le ezeket a következtetéseket?

A gyermeknek, aki nem rendelkezik pontosan körülhatárolt elképzelésekkel arról, hogy mi a „nehéz”, vagy a „könnyű” - az angol vagy a japán nyelv; Bach zenéje, vagy a gyermekdalok; az egyhangú, monoton zene vagy a hangok harmóniája - mindent egyszerre kell megismernie, számára minden egyformán új.

A következtetés, amelyet az érzések alapján vonunk le, nem függ a tudástól, sőt ellenkezőleg: a tudás az érzések gátjává válhat. Bizonyára sokan mondják magukban, amikor egy híres festményt megnéznak: - „Hisz ez gyönyörű!” -, bár igazából nem érintette meg őket. Értékét csak a festő neve és az alkotás pénzületi értéke adja számukra. A gyermek - ezzel ellentétben - mindig

tisztességes. Csak akkor köti le figyelmét bármely tárgy vagy foglalkozás, ha az számára érdekes.

A gyermeknek egyszerűbb megjegyeznie azt, hogy „galamb” mint azt, hogy „kilenc”

Emlékezetes számomra egy eset, ami akkor történt, amikor meglátogattam régen nem látott 2 éves unokám. Kinézett az ablakon, megmutatta nekem a neonfényeket és büszkén azt mondta: Ez a „Hitachi”, ez pedig a „Toshiba”. Lelkesedésemet leplezni próbálva azt gondoltam, hogy az én unokám már két évesen el tudja olvasni a kínai „Hitachi” és „Toshiba” hieroglifákat. Meg is kérdeztem az édesanyját, hogy mikor tanulta meg a gyermek a kínai abc-t, és akkor világosodott meg előttem, hogy ő nem a „Hitachi” és „Toshiba” szavakat olvasta kínaiul, hanem egyszerűen megjegyezte a márkaneveket, mint képeket és így „olvasott”. Mindenki nevetett rajtam, „buta, szeretettől elvakult nagyapán”, de meggyőződésem, hogy ilyesmi másokkal is előfordul. Nemrég levelet kaptam egy 28 éves édesanyától Fujisava-ból, aki egy hetilapban olvasta cikksorozatokat a korai fejlesztésről. Leveléből megtudtam, hogy 2,5 éves idősebbik fia 2 éves kora körül kezdte el megjegyezni az autómárkákat. Már néhány hónap után könnyedén megnevezett kb. 40 japán és külföldi autómárkát, néha még a ponyvával letakart autó márkáját is meg tudta nevezni. Valamivel korábban - valószínűleg az „Expo-70” televíziós program hatására - különböző országok zászlóit jegyezte meg, és most 30 ország zászlaját képes felismerni és helyesen megnevezni, közöttük olyanokét, mint Mongólia, Panama, Libanon - melyeket a felnőttek is csak nehezen tudnak megjegyezni. Ez a példa arról szól, hogy a gyermekeknek van egy olyan tulajdonságuk, amely a felnőtteknek már nincs meg. A gyermeknek van egy figyelemre méltó képessége, amivel a tárgyakat formájuk alapján fel tudják ismerni. Ennek semmi köze nincs az analízáláshoz, amit a gyermek sokkal később tanul meg. E feltételezés megerősítésének csodálatos példája az, hogy a csecsemő képes megismerni édesanyja arcát. Sok gyermek sírni kezd, ha idegen ember veszi kézbe, és megnyugszik, mosolyogni kezd anyja kezében.

Egy kísérlet keretében Mr. Isao Isii kínai írásórákat tartott „Korai Fejlesztés” Egyesületünkben. A hároméves gyermekek könnyen megtanulták az olyan bonyolult kínai írásjeleket, mint a „galamb” vagy „zsiráf”. A helyzet az, hogy annak a gyermeknek, aki különösebb erőlködés nélkül megjegyzi az arckifejezések legkisebb változását, nem jelentenek problémát a nehéz kínai hieroglifák. Az elvont szavaktól - mint pl. „kilenc” - eltérően könnyen meg tudja jegyezni azokat a szavakat, amelyek konkrét tárgyakat jelölnek, mint pl. „zsiráf”, „mosómedve”, „róka”, bármilyen nehéznek is tűnnek. Ezért nincs abban semmi csodálnivaló, hogy egy kisgyermek legyőzheti a felnőtteket kártyában. Amíg a felnőttek tudatosan kell megjegyezni a helyet, a számot és a képet, a gyermek kitűnő képi emlékezettel rendelkezik.

A gyermek könnyebben megérti az algebrát, mint a számtant

A matematika egyik alapelve a sorok elmélete. A felnőttek, aki először a számokkal foglalkozik, s csak azután a geometriával és az algebrával, elég nehéz ezt megértenie. A gyermek számára a sorok vagy a halmazok teóriáját könnyű megérteni. Richeni Felix asszony, ismert szaktekintély a matematikaok-

tatásban. Ő is megerősíti, hogy a gyermeket bármely korban el lehet kezdeni matematikára oktatni.

A „sor” vagy „halmaz” egyszerűen közös jellemzőjű tárgyak összessége. A gyermek már akkor megismerkedik velük, amikor elkezdi kockákkal játszani. Ekkor egymás után kézbeveszi, s formájuk alapján - négyzetek, háromszögek stb. - különbözteti meg őket. Már ebben a korban jól érti, hogy minden kocka a sor egyik eleme, és hogy a halom kocka egy sor, a háromszögek pedig másik sor. A sorelmélet alapja az az egyszerű elv, hogy a tárgyakat meghatározott jellemzők alapján csoportokba lehet sorolni. A gyermeknek természetes, hogy a halmazok egyszerű és logikus elméletét könnyebben megérti, mint a számtan összetett és bonyolult logikáját.

Tehát meg vagyok győződve arról, hogy az a hagyományos elképzelés, miszerint a számtan egyszerű, az algebra pedig nehéz - a felnőttek újabb tévedése a gyermekek képességeivel kapcsolatban. A gyermek agya könnyen be tudja fogadni a halmazok elvét, ami az algebra megértésének az alapját adja.

Íme egy számtani példa: „Az állatkertben összesen 8 állat van - teknősbékák és darvak. Ezeknek 20 lábuk van. Hány teknősbéka és hány daru él az állatkertben?”

Először oldjuk meg ezt a feladatot algebrai módszerekkel. A darvak számát X -szel határozzuk meg, a teknősbékákét Y -nal, így $X+Y=8$, ekkor $2X+4Y=20$. Tegyük fel, hogy $X+2Y=10$, azaz $X=8-Y=10-2Y$; tehát $Y=2$. Így kijött 2 teknősbéka és 6 daru.

És most oldjuk meg ezt a feladatot számtani alapon (a teknősbékák és darvak számtanával). Ha azt feltételezzük, hogy minden állat teknősbéka, akkor ezeknek 32 lába lenne. A feladat szerint azonban csak húsz van, így marad 12 felesleges láb. Azért felesleges, mert azt feltételeztük, hogy az állatok mindegyike teknősbéka - melynek 4 lába van, valójában pedig néhány állat daru, amelynek 2 lába van. Ezért a felesleges 12 láb - a darvak száma, megszorozva mindkét állat lábainak különbségével; 12-t elosztuk 2-vel az eredmény 6 lesz, azaz 6 daru, és ha kivonunk a 8-ból (amennyi állat összesen van) 6-ot (a darvak számát) megkapjuk a teknősbékák számát.

Miért ilyen bonyolult, „teknősbékás” számtani módszerrel oldjuk meg ezt a feladatot, hogyha van egy logikus, egyenes utunk a megoldásra azzal, ha X -et és Y -t állítjuk az ismeretlen számok helyébe?

Bár az algebrai megoldást is nehéz azonnal elsajátítani, az algebra logikus magyarázatát sokkal könnyebb megérteni, mint az első látásra könnyebbnek tetsző nem logikus megoldást.

Az 5 hónapos csecsemő már értékeli Bachot

A „SONY” cég egyik vállalatánál óvodát nyitottak. Ott folytattak kísérleteket annak kiderítésére, hogy milyen zenét szeretnek a gyermekek. Váratlan eredmények születtek. A gyermekeket legjobban Beethoven V. szimfóniája ragadta meg! A televízióban reggeltől estig sugárzott népszerű dallamok a 2. helyen, a gyermekdalocskák pedig a legutolsón végeztek. Ezek az eredmények felkeltették érdeklődésemet.

A kicsik legérdekesebbnek a klasszikus zenét találták, melyet mi felnőttek gyakran távol tartunk tőlük. Tehát a gyermekek születésüktől fogva rendelkeznek zenei ízléssel, ami feltétlenül szükséges ahhoz, hogy egy bonyolult szimfóniát értékelni tudjanak? Dr. Shinichi Suzuki tapasztalatai szerint már az 5 hónapos kisdedeknek is tetszik Vivaldi koncertje. Ez egy történetre emlékeztet engem.

A klasszikus zenét nagyon kedvelő fiatal szülők újszülött gyermeküknek naponta néhány órán át Bach II. szvittjét játszották. Három hónap múlva a kicsi a muzsika ütemére élénken mozogni kezdett. Amikor a ritmus felgyorsult, a gyermek mozgása is szaggatottabb és aktívabb lett. Amikor a zene véget ért, elégedetlenségét fejezte ki. Gyakran, amikor a gyermek mérges volt, vagy sírt, a szülők bekapcsolták ezt a zenét és ő azonnal megnyugodott. Egyszer pedig, amikor a szülők jazz zenét kapcsoltak be neki, a gyermek egyszerűen sírva fakadt.

A bonyolult zenei formák befogadásának képessége - csoda. Meg vagyok győződve arról, hogy sok japán egyszerűen azért nem érti a nyugati klasszikus zenét, mert gyermekkorukban a gyermekdalocskákon és a népzene kívül semmit sem hallgattak.

A 6 hónapos gyermek úszni is tud

Sok felnőtt nem tud úszni (a mondással élve - úgy úsznak, mint a balta). Ezért lehet, hogy Önök elcsodálkoznak azon, ha megtudják, hogy a csecsemőket meg lehet tanítani úszni. Az a gyermek, amelyik még nem tud járni, ugyanúgy mozog a vízben, mint ahogy a földön mászik. És ebben nem az a lényeg, hogy a kisgyermek úszni tud, hanem az, hogy úszik, mert gyermek.

Néhány évvel ezelőtt olvastam egy cikket arról, hogy egy belga férfi úszóiskolát nyitott csecsemők számára. Úgy vélte, hogy a 3 hónapos gyermekeket meg lehet tanítani a hátán feküdni a medencében, 9 hónapos korára pedig a helyes levegővételt is megtanulja.

Nagy szenzációt keltett, amikor 1965. augusztusában Rize Dim, a Nemzetközi Női Atlétikai Szövetség elnöke tokiói látogatása során arról beszélt, hogy a gyermekeket 1 éves korig meg lehet tanítani úszni. Mrs. Dim 5 hónapos korában bevitt a 32 °C-os medencébe egy csecsemőt, aki 3 hónap múlva már kb. 6 percig úszott. A kicsi még saját rekordot is felállított - 8 perc 46 másodpercet tudott a vízben tartózkodni.

A sajtótájékoztatón Mrs. Dim elmondta: „A gyermek sokkal jobban tudja hogyan kell a vízben mozognia, mint a szárazföldön (járni). Először a kicsit addig fogják a vízben, amíg meg nem szokja és nem tartja fenn magát. Lemerülve a vízbe, a gyermek visszatartja lélegzetét és becsukja a szemét, amíg fel nem ér a felszínre. Pontosan így tanul meg úszni a kezével és lábával dolgozva.” Mrs. Dim többször hangsúlyozta, hogy az emberi képességeket és tehetséget 1 éves korig lehet fejleszteni.

Az, hogy a kisdud tud úszni, csak egy tény azok közül, amelyek a gyermek korlátlan lehetőségeit bizonyítják. Az első lépéseit megtevő gyermeket egyidejűleg meg lehet tanítani görkorcsolyázni is. A járást, az úszást, a siklást a gyermek játszva tanulja meg, ha megfelelően irányítjuk és ösztönözzük.

Természetesen az ehhez hasonló kísérleteket nem azért folytatják, hogy a gyermekeket úszni, vagy hegedülni tanítsák. Az úszás csak egy módszer a gyermek képességeinek fejlesztésére - javítja az alvást, étvágyat csinál, fejleszti a reflexeket és erősíti az izmokat. A mondás szerint: „Addig üsd a vasat, amíg meleg”. Más szavakkal - később akkor kovácsolni, ha az acél már megszilárdult.

A gyermek agya korlátlan mennyiségű információt képes befogadni.

„A fiú és húga nyelvi zsenik, akik angolul, spanyolul, olaszul, németül és franciául - azaz öt nyelven értenek és még ráadásul „agresszív” apjuk nyelvén is.” Bizonyára sok japán emlékszik a szenzációs hírre, amely az újságban „Aggresszív apa” címmel jelent meg. A cikkben Nagata úrról írtak, aki otthagyta tanári pályáját, háztartásbeli lett és életét teljes egészében gyermekei nevelésére fordította. Fia ekkor két és fél éves, lánya 3 hónapos volt. A gyermekek még nagyon kicsik voltak, így az „agresszív” apa-tanárt szigorú kritikával illették. Olyan félelmek is felmerültek, hogy a nagy tudásmennyiség veszélyes a gyermekek idegrendszerére.

Arról, hogy ez a kritika alaptalan volt, könnyű meggyőződnünk, ha megnézzük Nagata úr boldog és sikeres családját. Nem ítélnéjük meg azt sem, hogy helyesen cselekszik-e az apa, aki félredobva karrierjét teljesen gyermekei nevelésének szenteli életét.

A lényeg az, hogy a módszer, amelyet Nagata úr alkalmazott, felfedni a gyermekek intellektuális lehetőségeit. Így beszélt:

„Csaknem egyszerre kezdtem el tanítani gyermekeimet az angol, olasz, német és francia nyelvre. A rádióban a francia nyelvleckéket gyakran angol magyarázatokkal látják el. Ezért határoztam el, hogyha egyszerre több nyelvre tanítom gyermekeimet, akkor a tanítás módszerét egyesíteni lehet. Éppen ekkor tanultak gyermekeim zongorázni, és a kottákat, amelyekből tanultak olasz nyelvű magyarázatokkal látták el, melyeket angol, német és francia nyelvre fordítottak le. Ha nem értették a magyarázatot, akkor nem tudták helyesen eljátszani. Ez volt az egyik oka annak, hogy nyelvet kezdtem tanítani nekik. Gyakran kérdezték tőlem, hogy nem zavarta-e össze a gyermekeket az öt nyelv egyidejű tanulása. Úgy gondolom, hogy nem, mivel helyesen használták őket. Csak a rádió alapján foglalkoztunk az idegen nyelvekkel. Ezeket az adásokat nagyon kedves bemondók vezetik. A kiejtési gyakorlatok módszeresen és sokszor ismétlődnek. És amikor a gyermekek elkezdenek beszélni, mindent helyesen ejtenek ki.”

(„Korai fejlesztés”, 1979. május)

Ezek alapján elmondhatjuk, hogy a gyermekek agyának információ befogadóképessége sokkal nagyobb, mint a felnőtteké. Nem kell félni a „túlterheléstől”, vagy a túlingerléstől: a gyermek agya olyan, mint a szivacs - gyorsan befogadja a tudást, de amikor érzi, hogy telítődött, akkor kikapcsol és nem fogad be több új információt. Nem attól kell félnünk, hogy túl sok információt adunk a gyermeknek, hanem attól, hogy sokszor túl keveset adunk ahhoz, hogy sokoldalúvá fejlesszük gyermekünket.

A gyermek csak azt jegyzi meg, ami számára érdekes

Eddig a gyermeki agy csodálatos információbefogadó-képességét írtam le. Természetesen a gyermek agya ezen a szinten hasonló a gépéhez, amely mechanikusan befogad mindent, amit beletesznek, de összességében még nem képes megválogatni és megérteni azt.

Hamarosan elérkezik azonban az idő, és a gyermek rátalál az önálló döntések meghozatalának képességére, azaz agyának az a területe fejlődik, amely képes működtetni a kialakult intellektuális rendszert. Úgy tűnik, hogy mindez valamikor 3 éves korban történik. Pontosan ekkor merül fel a kérdés, hogyan és miként lehet a gyermek érdeklődését felkelteni. A kisgyermek mindenre emlékszik, ami számára érdekes. Fejlődésnek indulnak más képességei is - már tud vágni az alkotásra, valami elkészítésére, mindez pedig fontos az intellektus fejlődéséhez és jelleme kialakulásához.

Önök is olvasnak gyermekeiknek elbeszéléseket és meséket még akkor is, hogyha ők az olvasottakból keveset értenek meg. Gyermeük sokszor meghallgatja ezeket és megjegyzi, és ha figyelmetlenül olvasnak fel, azonnal észreveszi a hibákat. A gyermek nagyon pontosan megjegyzi a gyermektörténeteket és meséket, de ez a pontosság inkább az asszociatív emlékezetnek és nem az értelemnek köszönhető.

Később a gyermek számára valamelyik történet érdekessé válik, és ő maga akarja elolvasni azt. Bár nem ismeri az ABC-t, összeveti a hallott történetet a könyv képeivel és „olvas”, akkurátusan követve a betűket, amelyeket még nem tud elolvasni. Ebben a szakaszban kezdi el kitartóan kérdezgetni a különböző betűk jelentését. Ez a kitartás bizonyítja hatalmas érdeklődését a megismerés iránt.

Három éves koráig a gyermeknek könnyű megtanítani azt, ami őt érdekli, és nem kell nyugtalanodni amiatt a hatalmas energia és erő miatt, amit erre fordít.

A gyermekkorban el nem sajátított szokásokat később már nehéz kialakítani

Munkám során gyakran kell angolul beszélnem, de mindig zavarnak kiejtésbeli és intonációs hibáim. Nem az, hogy a hallgató nem érti meg az én „japán-angolomat”, hiszen megérti. De néha arcán a zavarodottság kifejezése jelenik meg és megkér, hogy ismételjek meg valamit. Ekkor az adott szót betűzöm, hogy megértse.

Ugyanakkor a 14 hónapos szomszéd kisfiú - nagyon jól ejti ki az angol szavakat. Sok japánnak nehéz kiejteni az „r” és „l” hangokat, neki pedig sikerül. Ez bizonyára abból adódik, hogy én középiskolában kezdtem el angolul tanulni, ez a kisfiú pedig a japánnal egy időben tanult meg angolul beszélni. Első találkozás a második nyelvvel angol hangszalagok hallgatásával történt, majd egy amerikaival beszélt angolul, anyanyelvével egyidejűleg sajátítva el az idegen nyelvet.

Ez az összehasonlítás arról árulkodik, hogy amikor az agyban kialakult az anyanyelv mintája, már nehéz befogadni az idegen mintát. Ugyanakkor, ahogy már elmagyaráztam, a gyermek agya 3 éves koráig képes elsajátítani nem csak japán anyanyelvének gondolkodási rendszerét, de bármely másik nyelvét is, ezért ez a folyamat, mint már mondtuk, végbemehet egyidejűleg is. Ezért a gyermekek ebben a korban különös nehézségek nélkül tudnak bármilyen nyelven ugyanúgy beszélni, mint az anyanyelvükön. Hogyha elmulasztják

ezt a szakaszt, később sokkal nehezebb lesz megtanítani arra, amit kora gyermekkorában olyan könnyen megtanulhatna.

Az idegen nyelv nem az egyetlen dolog, amelyet a gyermek fejlődésének korai szakaszában könnyen el lehet sajátítani.

A zenei hallás, a fizikai képességek (a mozgás koordinálása és az egyensúlyérzék) éppen ebben a korban formálódik. Körülbelül ebben a korban fejlődik ki az esztétikai érzék alapja - a szenzoros reakció is.

Minden évben a nyári szünidő kezdetén különböző országokból érkeznek gyermekek szüleikkel dr. Suzuki hegedűosztályába. Nem is kell mondani, hogy közülük egy sem tud egy szót sem japánul. Elsőként a legkisebbek kezdenek beszélni. Azután az alsó és a középső osztályosok. A legreménytelenebbek a szülők. A gyermekek egy hónap múlva már gyönyörűen beszélnek japánul - a szülőknek ehhez évek kellene. Kénytelenek gyermekeik tolmácsolószolgálatát igénybe venni.

A hallássérült gyermekek hallását is lehet fejleszteni

Eddig a normális gyermekek rejtett képességeit tekintetem át, valamint a korai fejlesztés fontosságát ezen képességek fejlesztésében. Sajnos, azonban a világon sok gyermek él fizikai defektussal: gyermekbénulással (poliomyelitisszel), értelmi fogyatékosan, süketen, némán. A korai fejlesztést náluk sem kell elvetni, ellenkezőleg: pontosan nehéz helyzetük miatt kell minél korábban megállapítani fogyatékoságukat azért, hogy a korai fejlesztés technikájával, amennyire ez lehetséges, kompenzálni lehessen ezeket a hiányosságokat.

Szeretnék elmesélni Önöknek egy történetet, amelyet nemrég olvastam. A történet egy gyermekről szól, aki süketen született, de később, szülei hatalmas erőfeszítéseinek eredményeként, nehézségek nélkül részt tudott venni a beszélgetésben. Acuto - most 6 éves - születésekor maga volt a megtestesült egészség. Egy éves volt, amikor szülei észrevették az elváltozást, és feltették maguknak a kérdést, hogy minden rendben van-e a gyermek hallásával, de addig nem izgultak, feltételezve azt, hogy gyermekük azok közé tartozik, akik későn kezdenek beszélni. De amikor Acuto másfél éves korában sem szólalt meg, elvitték kivizsgálásra.

A szülők dr. Macuzavához fordultak, aki a hallássérült gyermekek gyógyításának és képzésének specialistája. Ő azzal kezdte, hogy megtanította a gyermeket saját nevének hallás utáni megértésére. Azután a gyermek más szavakat kezdett tanulni. Az orvos fokozatosan kötötte össze a szavakat a jelentésükkel, fejlesztve ezzel a még fellelhető hallás nyomait. Dr. Macuzava szerint a korai éveiben süket gyermekeket meg lehet „tanítani” hallani.

Azt írja: „Csak az anya tudja elég korán észrevenni, hogy a gyermeknél valami nincs rendben. A születés után egy héttel az újszülött már reagál a hangos hangra vagy zajra. Néhány hónap elteltével a csecsemő megismeri anyja hangját, négy hónap után pedig a saját nevét. Hogyha a gyermek nem reagál a hangos zajra, vagy nem válaszol, ha nevének szólítják, feltételezhető, hogy valami nincs rendben a hallásával. Kb. 3 éves korára a gyermek sok szót megismert, amelyeket a felnőttek a mindennapi életben használnak, ezért ezek a korai évek a legalkalmasabbak arra, hogy a hallássérült gyermekeket megtanítsuk különböző szavakra. A legfontosabb, hogy elkerüljük azt a hibát, hogy a gyermeket elzárjuk a hangoktól csak azért, mert nem hallja őket. Nem igaz az, hogy a teljesen süket gyermek nem képes semmit sem hallani. Ha a gyermek állandóan hangokat hall, előjön a hallás képessége.”

Ily módon, a szülők erőfeszítései és a tanulás még akkor is fejlesztheti a gyermek hallását, ha komoly halláskárosodással született.

II. RÉSZ

A KORAI TAPASZTALATOK HATÁSA

A környezet a fő, nem pedig a gének

Az előző fejezetben a kisgyermekek alvó képességeiről beszéltem. De az, hogy kinő-e a csírából a fa, vagy a bimbóból a virág, attól függ, hogy milyen körülményeket teremtünk és hogyan gondozzuk a ránk bízottakat. Véleményem szerint a gyermek fejlődésében a tanulás és a környezet nagyobb szerepet játszik, mint az öröklés.

Japánban kísérletek egész sorát folytatták le ikrekkel, akiket születésüktől fogva különböző családokban neveltek. A kísérletek azt bizonyították, hogy

ha más körülmények között nőnek fel és más emberek nevelik őket, még az ikrek is, nagyon különbözhetnek egymástól jellemben és képességekben egyaránt.

A kérdés lényege az, hogy milyen oktatás és környezet fejleszti legjobban a gyermek potenciális képességeit. Válaszul szolgálnak erre azok az eredmények, amelyeket különböző tudósok különböző szituációkban és különböző módszerekkel kaptak. Emellett nem egy példa van arra, hogy az iskolával elégedetlen szülők maguk próbálták gyermeküket tanítani. Ide tartoznak még azok a kísérletek, amelyeket kutyákkal és majmokkal végeztek, és ezek az eredmények magukért beszélnek. Szeretnék bemutatni néhányat ezen kísérletek közül.

A tudós apa gyermeke nem lesz feltétlenül tudós

Gyakran hallom, amint az anyukák mesélik: „Biztos az apjára ütött ez a gyerek, mert semmi zenei érzéke nincs” vagy „A férjem író, ezért ír a gyermekünk jó fogalmazásokat”. Természetesen - ahogy a közmondás is mondja „nem esik messze az alma a fájától”, vagy ahogy Japánban mondják „a hagyományból nem nő rózsa” - valóban vannak esetek, amikor a tudós fiából tudós lesz, a kereskedőből pedig kereskedő. De ez nem azt jelenti, hogy az adott foglalkozási tulajdonságok a génekkel kerültek át a gyermekekbe. Valószínűleg születésük pillanatától olyan körülmények között nevelték őket, ahol azt sulykolták beléjük, hogy apjuk hivatását kell folytatniuk. A gyermek számára az a környezet lesz a természetes, amelyet a szülők alakítottak ki számára. Ez a közeg fejleszti ki az apa hivatásához szükséges képességeket, felkeltve ezzel az érdeklődést e foglalkozáshoz.

Ha a származás lenne a meghatározó faktor a képességek formálódásában, akkor a gyermekek nemzedékről nemzedékre örökölnék apáik hivatását. De az élet sokkal érdekesebb, és nem olyan ritkák azok az esetek, amikor a tudós fia hegedűművész lesz, vagy az orvosé író.

Elég, ha csak megnézzük a körülöttünk élő embereket és meglátjuk, hogy a tehetséges szülők gyermeke nem feltétlenül tehetséges. A világ lenézően „atyjához méltatlannak” nevezi a gyermeket, pedig nem a gyermek felelős azért, amivé válik, hanem éppenséggel az őt gyermekkorától körülvevő környezet alakította „méltatlanná”.

És fordítva - a naplopó és részeges ember fia is válhat kiváló mérnökké vagy festővé.

Kimondottan a környezet és az élettapasztalat hatására válnak a születésükkor oly egyforma gyermekek különféle tehetségekké és személyiségekké.

Más szavakkal, a szülők foglalkozása és képességei nem gyakorolnak egyenes hatást a gyermek képességeinek és jellemének formálására. Csak azt lehet mondani, hogy annak az oka, hogy az orvos fia orvossá válik abban kérésendő, hogy gyógyszerillat atmoszférájában, fehérköpenyes emberek és páciensek között nő fel.

A gyermek ma egészen más lesz, mint tegnap volt

Nem mindig vesszük észre gyermekeink fejlődésének apró lépéseit, hiszen nap mint nap látjuk őket. Pedig ők sokkal gyorsabban fejlődnek, mint gondolnánk. Jean Piaget professzor, a fejlődéslélektan világszerte ismert svájci professzora alakította ki a növekedés fázisainak elméletét három gyermekének megfigyelése alapján. Minél többet olvasom könyvét, annál határozottabban érzem a helyes oktatás és környezet szerepét a fejlődés minden stádiumában.

Piaget megfigyelései alapján az újszülött mindent szopni kezd, ami a szájába kerül, ugyanakkor már születése után 20 nappal csak tejet iszik és azt kezdi kitartóan követelni.

Három hónap múlva a gyermekben kifejlődik a vágy, hogy valamit megérintsen és megfogjon, például az ágya fölött lévő rongybabát, és mindezt nagy elégedettséggel végzi. Másfél éves korában ugyanez a gyermek kitalálja, hogyha nem tudja kézzel elérni a kívánt tárgyat, akkor bottal el lehet érni. Két éves kora után már megpróbálja összefüggésbe hozni a szavakat absztrak jelentésükkel, bár gyakran sajátosan értelmezi azokat. Például a „férfi” szót csak az apjával kapcsolja össze, vagy a „eső” számára a locsolóautó utcatisztításával azonos.

A gyermek megdöbbentő gyorsasággal fejlődik mind fizikailag, mind értelmileg. Ezért olyan fontos, hogy fejlődését minden stádiumban helyesen stimuláljuk. Hogy ezt elérjük, a szülőknek nagyon oda kell figyelniük arra, hogy a gyermeknek mikor és mire van szüksége, mi az, ami felkelti érdeklődését, hiszen pontosan a szülők azok, akik legközelebb állnak hozzá. Ahogy fontos az idegennyelv-tanulás helyes időpontjának kiválasztása, ugyanúgy létezik a korai fejlesztés minden szakasza számára legmegfelelőbb idő.

Például fölöttébb nehéz dolog megtanítani görkorcsolyázni egy olyan gyermeket, aki már tud járni, de ha ezt akkor tesszük, amikor járni tanul, néhány hónap alatt csodálatos korcsolyázó válhat belőle.

McGroy amerikai pszichológus egy ikerpárral végzett kísérletet. Egyiküket 11 hónapos korában, a másikat pedig 22 hónapos korában tanította meg korcsolyázni. Az eredmény szemlátomást különböző volt: a gyermek, akit korábban tanított meg sokkal nagyobb sikereket ért el.

Napjainkban túlbonyolítjuk gyermekeink életét azzal, hogy úgy gondoljuk korai még ezeket vagy azokat a képességeket fejleszteni, és így elmulasztjuk a „legmegfelelőbb időt”.

„Egy kanál kátrány tönkre tud tenni egy hordó mézet” - ez a gyermekekre is igaz

Hogy megérthessék, miről is van szó, elmesélek egy történetet. Egy fiatalembert külföldi munkára küldtek, felesége pedig újszülött gyermekükkel szüleihez utazott Tohokába. A nagypapa és nagymama istenítette az unokát, sokat játszottak és beszélgettek vele. Egy év múlva, a fiatalember hazatért és feleségével, valamint a gyermekkel együtt visszaköltöztek Tokióba. Ebben az időben a kislány még nem tudott beszélni. De amikor elkezdett beszélni a szülők zavarba jöttek: a gyermek minden szavát tohokai dialektussal ejtette ki. Mindez azért volt nagyon furcsa, mivel a család minden tagja az általánosan elfogadott japán nyelvet beszélte - a dialektust pedig csak a kislány.

Még néhány év múlva, iskolába menetelekor sem tudta elhagyni a kislány a tohokai akcentust.

Úgy tűnik, hogy még a beszédtanulás előtt elterjedt agytekervényeiben ez a dialektus. Amikor pedig már az alapok rögzültek, valóban nagyon nehéz kitörölni azokat azért, hogy újakat ültessünk helyébe.

„Egy kanál kátrány tönkre tesz egy hordó mézet” a korai gyermekkorban azt jelenti, hogy az a hatás, amely ekkor éri a gyermeket, egész életére kitörölhetetlen nyomokat hagy benne. Kimondottan a szülők kötelessége gondoskodni arról, hogy ezek a hatások jótékonyak legyenek.

Az ingerszegény környezet veszélyes a gyermekre

Képzeljének maguk elé egy szobát csupasz fehér mennyezettel és falakkal, amely teljesen el van szigetelve a külső zajoktól. Talán van olyan anyuka, aki azt gondolja, hogy ez az ideális környezet újszülöttje számára. Valójában azonban egy ilyen szoba, amelyből minden sajátos attribútum hiányzik nemcsak hogy egészségtelen, de veszélyes is a kicsire.

A Brunner professzor által Amerikában lefolytatott kísérletek bebizonyították, hogy a gyermeket érő külső hatások foka jelentős hatással bír a gyermeki intellektus fejlődésére. Ezt a következő kísérletekkel bizonyította. Először is az újszülött gyermekeket két csoportra osztotta. Az egyik csoportot teljesen ingerszegény környezetben helyezte el, a másikat pedig egy olyan szobában, ahol a falakat sokszínű virágos tapéta borította, a plafon színes, az ágynemű tarka volt, az ablakból lehetett látni munka közben az orvosokat és a nővéreket. Itt még ráadásul zene is szólt.

Mindkét csoport különböző körülmények között nevelkedett néhány hónapon keresztül, s ezután az intellektuális fejlődésre irányuló tesztek végeztek. Minden gyermek elé odatettek egy fénylő tárgyat, és az eléréséhez szükséges idő alapján határozták meg a fejlettség szintjét. Az eredmények jelentős különbségeket mutattak: azoknak a gyermekeknek az intellektusa, akik a puszta, csupasz szobában voltak három hónappal elmaradt azokétól, akik ingergazdag környezetben voltak elhelyezve.

Ez a három hónapos elmaradás ebben a stádiumban kimondottan nagyon lényeges, mivel a gyermek észbeli fejlődése a lehetőségek alapján születésétől 3 éves koráig ugyanannyi, mint 4 éves korától 17 éves koráig. És bár a tudósok úgy tartják, hogy ezt a lemaradást nagyon gyorsan be lehet hozni, ha helyesen neveljük a gyermeket, mindazonáltal ez erőfeszítést kíván a kisgyermektől és kényszert jelent számára.

Brunner professzoron kívül sok más pszichológus is végzett hasonló kísérleteket. Az eredmények világosan bebizonyították, hogy a külső ingerek megléte vagy hiánya szoros kapcsolatban van a képességek fejlődésével.

Részletesen foglalkoztak a stimuláció formáival is, amelyek a legnagyobb hatást gyakorolták az intellektus fejlődésére. Sok eszközt kipróbáltak: ringatózó bölcsőt, rojtokat, világos fodrokat, világító labdákat, színes tapétát, stb.

White professzor, aki a harvardi egyetem pszichológusa és a korai fejlesztéssel kapcsolatban folytat kísérleteket, bizonyítottan látja, hogyha a gyermek számára már a születéstől kezdve változatos körülményeket biztosítanak, akkor ez jelentős hatással van értelmi képességeinek formálódására.

A gyermekre a legváratlanabb dolgok vannak hatással

Karl Friedrich Gauss, a XIX. század egyik legnagyobb matematikusa fedezte fel a számtani sorok összegének formuláját - 8 éves korában.

Gauss apja nem volt különösebben tanult ember. Egyszerű kőműves volt, falakat, kerítéseket, kandallókat rakott és gyakran magával vitte dolgozni a fiát. Gauss a téglákat adogatta apjának és közben számolta őket. Feltehetőleg Gauss matematikai képességei e szokás hatására alakultak ki kora gyermekkorában.

A csecsemőkor kétségtelenül fogékony korszak az ember életében. Azt, ami a szülőknek lényegtelennek és értelmetlennek tűnik, a gyermek olyan érzékenységgel és erővel tudja befogadni, hogy ez a tapasztalat alapvetővé válhat egész további életében.

A gyermek a könyv képei alapján teljesen más történetet tud elmondani, mint amit a felnőtt olvasott neki

A gyermek és a felnőtt befogadóképességének és reakcióinak különbsége akkor válik észrevehetővé, amikor együtt kezdenek képes vagy mese-könyvet olvasni. Montessori asszony, a kora gyermekkori oktatás kiváló olasz felfedezője könyvében példaként egy kisgyermek viselkedését hozza fel. Az anya színes állatokat és vadászjeleneteket ábrázoló képeket adott másfél éves gyermekének. A gyermek megmutatta a képet Montessori asszonynak és a saját gyermeknyelvén azt hajtogatta: - „Autó, autó.” Ő sehogyan nem talált semmi autóhoz hasonlót a képen és kérdezve mondta: - „Itt nincs autó!” - „De van!” - mutatta büszkén a gyermek ujjával a képre bökve. Akkor még figyelmesebben megnézte. A képen kutyák, vadász, ló volt, és végül valahol a háttérben meglátott egy sávot, amely egy útra hasonlított és azon volt egy pont. A kisfiú rábökött a pontra és azt mondta: „Autó”. És valóban, egy parányi autó volt.

Montessori asszony bemutat még egy példát. A másfél éves kisfiúnak anyukája egy „Szambo” című képekkel illusztrált könyvet adott és a következő történetet mesélte neki.

„A kis néger fiúcska, akit Szambónak hívtak ment az úton, és a születésnapjára kapott ajándékokat vitte. Az úton vadállatokkal találkozott, akik elvették tőle az összes ajándékot. Elsírta magát és hazament. Otthon apja és anyja megnyugtatták őt. A fiú leült az ebédhez és az asztal közepén egy nagy ünnepi lepény volt, épp olyan, mint ezen az utolsó képen” - fejezte be a mesét anyja és becsukta a könyvet. Kisfia hirtelen felkiáltott: - „Nem, ő sír!” - és rámutatott a hátsó borítóra, ahol Szambó könnyben ázva állt.

Más szavakkal fogalmazva - a gyermek érzékelése spontán és a felnőttek számára gyakran önkényesnek tűnik, ezért a gyermekekhez fordulva meg kell tanulnunk megszabadulni földhözragadt gondolatainktól és úgy használni képzeletünket, hogy a világot olyannak lássuk, mint ők.

Ismeretlen ember felügyeletére bízni gyermekünket - kockázatos dolog

Egy becsületes, jó házaspárnak 2 fia volt - 5 és 4 évesek. A kisebbet az óvodában mindenki szerette egyenességéért és elevenességéért, míg a másikat nem nagyon, mivel eléggé mogorva és szemmel láthatóan rossz modorú volt. A szülők nyugtalanok voltak e miatt, nem értve, honnan eredhet ez.

Végül, végső elkeseredettségükben orvoshoz fordultak. Hosszas kérdőzködés után kiderült, hogy az idősebbik fiúra 1 éves korában fél éven keresztül egy fiatal dada felügyelt, mivel édesanyja nagyon rosszul érezte magát a második szülés után.

Az orvos feltételezte, hogy a jelenlegi állapot okai valahol a korai gyermekkorban keresendők, lehetséges, hogy valamilyen régen átélt esemény hatása. Találkozott a dadával és más emberekkel, akik mesélni tudtak a fiú gyermekkoráról. Kiderült, hogy a dada, aki egy fiatal lány volt, ahelyett, hogy sétálni vitte volna a fiút, a hátsó udvaron lévő régi sötét fészerben találkozgatott szerelmével és a találkozókon a kisfiú is jelen volt. Minden nap így történt. Természetesen az egyéves kisfiúnak fogalma sem volt arról, hogy mit csinálhat a dadus és szerelme, de ő, akit egyedül hagytak, susogó hangokat hallott, amelyek a sötét sarokból jöttek, s mindez bizonytalansággal, félelemmel töltötte el őt. A lány nyugtalan és büntudatos viselkedése valamiképpen szintén megőrződött emlékezetében. Az orvos megállapította, hogy ezek a korai gyermekkorban átélt események tették a fiút mogorvává és dühössé. Előfordul, hogy az élet úgy hozza, hogy a szülők kénytelenek gyermeküket idegen emberek felügyeletére bízni. De remélem, hogy ez a történet meggyőzi Önöket arról, hogy mennyire óvatosnak kell lenni annak kiválasztásakor, akire rábízják gyermeküket.

A korai gyermekkor benyomásai meghatározzák a gyermek későbbi gondolkodásmódját és tetteit

Ha megkérjük Önöket, hogy meséljenek egy történetet kisgyermekkorukból, csodálkozva jönnek rá, hogy jóformán semmire sem emlékeznek, hacsak az esemény nem volt egészen rendkívüli. Ha mégis felelevenítenek egy-egy eseményt két-három éves korukból, valószínűleg nem saját emléküket idézik fel, hanem az édesanyjuk, vagy más felnőttek történeteiből ismerik azt.

Azonban az a tény, hogy az ember nem emlékszik mindenre, ami kisgyermekkorában történt vele nem jelenti a teljes feledést. Bármely benyomás, bármely tapasztalat, amelyet 3 éves kora előtt kap az ember formálódó személyiségének részévé válik.

Mesélik, hogy hipnózisban bármelyik ember, akibe beleszuggeralják, hogy egy éves, úgy kezd beszélni és viselkedni, mint egy egyéves gyermek. Ez pedig azt jelenti, hogy a gyermekkor minden eseménye örökre megmarad a tudatban.

Mesélik, hogy amikor az embert kritikus helyzetbe hozzák, hirtelen gyermekora jeleneteit látja maga előtt.

Kukuei Manaka ismert politikai személyiség mesélte, hogy gyermekora emlékei törtek elő belőle, amikor a háború alatt kórházba kerülve élet-halál között lebegett. Visszaemlékezett arra, hogy anyja hogy vitte őt templomba, emlékezett a szerzetesre, aki a kapuban állt, az arcára, a ruhájára, beszédmódjára - mindenre a legapróbb részletekig. Később elmesélte „látomását” anyjának és kiderült, hogy mindez a valóságban két éves korában történt meg.

Moriatsu Minato úr, a nikkói Kutatóközpont elnöke Kínában született, és ott is töltötte kisgyermekkorát. A család Japánba költözése után sohasem beszélt kínaiul és úgy gondolta, hogy teljesen elfelejtette a nyelvet. Sok évvel később munkájából adódóan Kínába utazott. Moriatsu Minato valamit mondani akart, és a kínai szavak hirtelen eszébe jutottak. A nyelv teljesen természetes volt számára, és olyan szabadon beszélt, hogy azon saját maga és kínai kollégái is elcsodálkoztak.

Ez még egy bizonyíték arra, hogy a kisgyermekkor tapasztalatai bevésődnek az agyba.

Ha kezdetektől nem szilárd alapra építkezünk, akkor hiába szeretnénk szilárd épületet felhúzni: még ha kívülről szép is lesz, egy erős szélről vagy egy földrengéstől darabjaira hullik.

A korai fejlesztés például ilyen alap. A kezdetektől erőssé kell tenni, mert nem lehet akkor elkezdni alapot építeni, amikor már az épület készen áll.

III. RÉSZ MI HASZNOS A KICSINEK

A kisgyermek tanítására nincs recept

Eddig arról beszéltem, hogy mennyire fontos a külső környezet és ennek hatása a gyermek egész elkövetkező életében. Sok családban, többek közt a japánoknál is az anya viseli vállain a felelősséget gyermekei neveléséért, de az, amiről beszélni szeretnék, mindenkit érint, aki a kisgyermek nevelésével foglalkozik. Mindenek előtt az anyának kell felhasználnia képzelőerejét és találékonyságát a nevelésben úgy, hogy eközben természetesen figyelembe vegye, milyen fejlettségi fokon van gyermeke. Azokat a részletes tanácsokat, amelyeket Önöknek szeretnék adni, csak elvként kezeljék, amelyek alapján bármely anya meg tudja hozni döntéseit és elfogadni vagy elvetni ezt vagy azt a tanácsot meghatározott jellemű vagy fejlődési fokú gyermeke egyéni sajátosságainak figyelembe vételével.

Minden alkalommal, amikor azt ajánlom, hogy a gyermeket vegyék körül jó zenével és festéssel a szófogadó anyák megkérdezik: mi számít nálam „jó” zenének vagy „valódi” festészetnek. Beethoven vagy Mozart? Van Gogh vagy Picasso? Természetesen néha specialistákkal való konzultálás után adunk konkrét tanácsokat is. Azonban a szülőknek kell adaptálniuk a tanácsokat gyermekük egyéniségéből kiindulva, és nem dogmaként kezelve a hallottakat. Általában a japánok kész recepteket várnak: addig nem magabiztosak, amíg meg nem mondják nekik konkrétan, hogyan kell adott esetben cselekedniük. De a nevelésben, különösen csecsemőkorban nincsenek kész formulák. Ha az anya úgy gondolja, hogy valami jó kicsinyének, akkor azt haladéktalanul adja meg neki.

Az a tendencia, hogy kész formulákra várunk - a japán nevelés hiányossága. Például, ha a gyermek 4 éves lesz - óvodába megy, ha 6 - iskolába. Ez a rendszer, amely az általánosan elfogadott hagyományokon alapul, nem veszi figyelembe a gyermek fejlettségi színvonalát. A japán oktatás minden életkorban szilárd programon alapul. Ugyanígy fogadják a korai fejlesztés elvét is: ha nem adnak szigorúan betartandó utasításokat, akkor senki sem fogja kipróbálni. Véleményem szerint a kész formákat és normákat mindig kételkedve kell fogadni.

Gyakrabban vegyék fel gyermeküket

A kicsi megsértődött, de az anyja felveszi, mire abbahagyja a sírást és mosolyog: kinek nem ismerős az ilyen szituáció, minden szülő maga is százszor átélte. A tradicionális bölcsesség azonban megrója az anyákat, akik minden alkalommal felveszik gyermeküket, amikor azt meg kell nyugtatni, mivel a

gyermekben kialakulhat az a szokás, hogy sírással el lehet érni kívánságainak teljesítését. A gyermek nem nyugszik meg, akárhogyan is vigasztalják addig, amíg nem veszik fel - ijesztgetik a szülőket. Valóban így van? Ha abban az értelemben vesszük, hogy az elvakult szeretettől óvjuk meg gyermekünket, egyetérték. De kategorikusan elutasítom azt, hogy mindezt szó szerint vegyük. Meg vagyok győződve arról, hogy a gyermeket minél gyakrabban fel kell venni.

A csecsemő számára, aki nem ismeri az önkifejezés más módját, a sírás a figyelemfelkeltés egyetlen eszköze. Ha sír, akkor az azt jelenti, hogy valamit kér és kérését válasz nélkül hagyni annyit tesz, mint elveszíteni őt már a kapcsolat lelegején.

A józan ész bizonyítja, hogy a gyermek kapcsolata anyjával, és különösen a testi (érintési) kapcsolat nagyon fontos az értelmi fejlődés szempontjából.

Egy japán újság nemrégiben egy érdekes kísérletről adott hírt, amelyet majmokkal végeztek. Dr. Harry Harloy, a Wisconsin állambeli egyetem főemlős kísérleti centrumának vezetője kicserélte az újszülött kismajom anyját két mesterséges anyára, majd azt figyelte, hogy a kis állat melyiküket választja. Az egyik bábu cilinder formájú volt és drótból készült, a másik rongyból. Mindkét „mamánál” volt cumisüveg tejjel és mindkettő tudott himbálódzni. Az eredmények azt mutatták, hogy a kicsi a meleg és puha rongy „anyát” választotta, és az ő mozgására reagált. Dr. Harloy leszögezte, hogy az újszülött csecsemő is valami meleg, puha mozgó tárgyat keresett volna, és hogy az a gyengédség, amellyel az anya tartja kezében gyermekét, ugyanolyan fontos a kicsi emocionális állapotának, mint a tej a testi erőnlétének.

Én támogatom azt a véleményt, hogy minél többet vegyük fel a gyermeket, mivel azt szeretném, hogy minden gyermeknek jusson elegendő a szülőkkel való ilyenfajta kapcsolatból, érintkezésből, hiszen ebben látom a megértő ember kialakulásának egyik tényezőjét.

Ne féljenek gyermeküket ágyukba engedni

Ahogy a gyermek ölbe vevése, úgy a gyermekkel való együttalvás szokása is elítélendőnek tartott dolog Japánban, mint nem kívánatos örökség, mely az előző nemzedékekről maradt ránk. Természetesen nehézséget okozhat, ha a gyermek csak akkor alszik el, ha egyik szülője mellette fekszik, de sohasem hallottam, hogy a szülők életét ez komolyan megzavarta volna. Ellenkezőleg, új értelmet találhatunk a gyermekkel való együttalvás gondolatában, ha mindezt a pszichikai és értelmi fejlődés szempontjából nézzük.

Például az anya, akinek egész nap temérdek dolga van és napközben nem marad ideje a gyermekével való közvetlen kapcsolatra, végső soron odafeleldhet gyermeke mellé, amíg az el nem alszik. Ez alatt a rövid idő alatt a gyermek teljesen megnyugszik, és nagyon fogékonyá válik. Ha nemcsak egyszerően gyermekünk mellé fekszünk, vagy korábban alszunk el mint ő, hanem altatót éneklünk neki - ez a gyermekre pozitív, fejlesztő hatással van.

Nemcsak az anyának, hanem az apának is, aki egész nap nem volt otthon, ajánlhatjuk ezt a módszert a gyermekével való kapcsolattartásra.

Nálunk sokan írtak az alvás közbeni tanulás módszeréről, amelyet a volt Szovjetunióban dolgoztak ki. Közismert, hogy a félálomban magnetofonszalagról hallgatott információt megjegyzi az ember: ez a tudatalattiban marad, s ébredés után könnyen visszaidézhető. Ezek a kísérletek bebizonyítják, hogy igen meglepő eredményeket lehet elérni, ha a gyermeket félálomban tanítjuk.

Ha a gyermeket botfülű anyuka neveli ő is botfülű lesz.

„A gyermekemnek semmi hallása nincs és nem tudom mit tegyek. Biztosan a férjemtől örökölte, náluk az egész családnak nincs zenei érzéke.” Gyakran hallok hasonló panaszokat anyáktól. Igen, valóban vannak gyerekek, akiknek rossz a zenei hallása, akiknek szülei - ahogy mondják - botfülűek. Azonban ez nem azt jelenti, hogy a rossz hallás genetikai örökség, bár ezt a hiányosságot a szülők átadhatják gyermeküknek.

Tegyük fel, hogy az anyának nincs hallása, a gyermek pedig egész nap hamisan énekelt bölcsődalokat hallgat. Ezt a dallamot jegyzi meg, és ezt fogja helyesnek tekinteni. Amikor pedig az anya meghallja ezt, azt mondja, hogy gyermekének nincs hallása, és egyébként is a hallás - isteni adomány. Ha Mozartot és Beethovent ilyen anyák nevelték volna, garantált lett volna rossz hallásuk.

Elméletem szerint azok a botfülű gyermekek, akiknek édesanyja ugyanilyen hiányossággal küzd, az auditív érzékelés olyan különös képességével rendelkeznek, amellyel nagyon gyorsan meg tudják jegyezni, sőt pontosan vizsgálja is tudják adni a hamis dallamot.

Most, hogy megbizonyítsam Önöknek, hogy a zenei hallás hiánya nem örökletes tényező, elmesélek egy történetet. Dr. Shinichi Suzuki tanítani kezdett egy 6 éves fiút és helyreállította zenei hallását. A kisfiú édesanyjának nem volt zenei hallása. Dr. Suzuki feltevése a következő volt: „A gyermeknek azért nincs hallása, mert nincs az édesanyjának sem.” A fiúval folyton azt a dalt hallgattatta helyes dallammal, amelyet az édesanyja hamisan énekelt neki. Később ez a fiú folytatta zenei tanulmányait, hibátlanul játszott Brahms és Beethoven hegedűversenyeit, sőt néhány alkalommal szólókoncertet is adott Kanadában.

Ily módon az auditív érzékelés, valamint a jellem és a képességek fejlődése nagyrészt a szülői szokások alapján formálódik. A szülői magatartás lényegtelennek tűnő részletei is erős hatást gyakorolhatnak a gyermekekre.

Soha ne hagyják figyelmen kívül a gyermek sírását

A „Forradalom a gyermeknevelésben” című Amerikában kiadott könyvben írták le a következő kísérletet.

Washingtonban speciálisan felkészített tanárokat küldtek a többségében néger lakta szegénynegyedek gyermekintézményeibe és családjaihoz azzal, hogy kb. harminc 15 hónapos kisgyermeket tanítsanak. Vasárnap kivételével a tanár minden nap egy órát töltött a gyermekekkel, mialatt játszott és beszélgetett velük. Dr. Earl Shefer pszichológus elmagyarázta, hogy a kísérlet célja a gyermekek értelmi, de különösen beszédjük fejlesztésének ösztönzése volt. Hasonló kísérleteket végeztek 14 hónapos kisgyermekkel is.

A tesztek eredményei, amelyeket akkor végeztek, amikor ezek a gyermekek 27 hónaposak voltak megbizonyították, hogy az „értelmi fejlődés színvonala” és különösen a beszédfejlődés ezeknél a gyermekeknél lényegesen magasabb volt, mint kortársaiké, akik nem vettek részt a kísérletben.

Tehát a gyermekek szellemi szintjét még azokban a családokban is lehet fejleszteni, ahol a szülők egyáltalán nem fordítanak figyelmet a nevelésre, mivel reggeltől estig dolgoznak. Képzeld el, milyen eredményeket lehet elérni azokban a családokban, ahol a szülők sokkal több figyelmet szentelnek gyermekeiknek és rendszeresen játszanak velük.

A csecsemő kb. 2-3 hónapos korában kezd mosolyogni, gügyögni és mindent megjegyez, ami körülötte történik. Néha nem is sejtjük, hogy agyába már bevésődnek a leghétköznapibb szavak, valamint anyjának tevékenysége, ezért a gyermekükkel sokat beszélő anyák óriási hatással vannak a csecsemő értelmi fejlődésére.

Íme egy példa. A fiatal házaspár egyszobás lakásban élt gyermekük születésekor. A lakás olyan kicsi volt, hogy az anya önkéntelenül is mindig gyermeke mellett volt és folyton beszélgetett vele. A család hamarosan egy háromszobás lakásba költözött. Megszületett második gyermekük. Kislány lett, s őt a legcsendesebb szobában helyezték el, messze a konyhától, ahol az anya ideje jórésztét töltötte. A fiú 7-8 hónapos korában kezdett el önállóan beszélni, a húga viszont még 10 hónapos korában is csak gagyogott. Mindezen túl mindig mosolygó bátyjával összehasonlítva, a kislány csendes és hallgatólag lett.

Ne gügyödjünk a gyermekkel

Bizonyára minden országban gyakran beszélgetnek az emberek a gyerekekkel az ő „gyermeki nyelvükön”. Ugyanakkor a rádióban és televízióban az adások normális „felnőtt” nyelven folynak, és a kétéves gyermek már teljesen megérti azt.

Természetesen, amikor beszélni kezd a gyermek csak gagyog valamit, ami hasonlít a szavakhoz, és ez mindenképp előbb abból fakad, hogy a hangképző szervei még nem fejlődtek ki teljesen, nem pedig az észbeli fejlődés hiányosságából. Ezért abból kiindulva, hogy a felnőttek „gyermeknyelven” beszélnek vele azt gondolván, hogy a gyermek másféle nyelvet nem is ért, a helyes nyelvi készségek talán soha nem alakulnak ki. Sőt, a nyelv elsajátításakor ő nem a saját beszédére fog támaszkodni, hanem arra, ahogy a felnőttek beszélnek vele.

Sohasem kellene selypítve beszélniük gyermekükkel. Néhány hónap múlva, amikor felnő a kicsi, már az általánosan elfogadott nyelvet kell megértenie. Ha pedig az óvodában az mondják neki, hogy ő már nem kicsi és helyesen kell beszélnie, ez csak további kellemetlenségeket okozhat számára.

Egy francia nő, férjhez adva lányát a következőket mondta leendő vejének: „A lányomnak nincs hozománya, de csodálatosan beszél franciául.” Ez a büszkeség felemelő, és én azt szeretném, ha minden gyermek megkapná a lehetőséget arra, hogy csodálatosan elsajátíthassa anyanyelvét.

Elhanyagolni a gyermeket rosszabb, mint elkényeztetni.

Az USA-ban egyre nagyobb nyugtalanságot kelt a néger nehéz helyzete, melynek gyökerei nemcsak a faji megkülönböztetésben, hanem a néger kisgyermekek iskoláskor előtti nevelésének rendszerében vannak. A Harlemben és New York más néger negyedeiben végzett kísérletek bebizonyították, hogy a színesbőrű és fehér gyermekek értelmi fejlődésének különbsége mindenképp előbb azoknak a körülményeknek a következménye, amelyek között a gyermekek iskoláskoruk előtt nevelkednek.

A szegénység sok szülőt kényszerít arra, hogy a sorsra bízva gyermekeit, eközben szerezzék meg a betevő falat kenyeret, és így a gyermekek gyakorlatilag születésük pillanatától magukra vannak hagyva. Ezzel ellentétben a fehér gyermekek általában a szülők és tanárok gondoskodó figyelme közepette nőnek fel. Ez a különbség hozza létre a fehérek és feketék közötti viszony egyik problémáját, amelyet még nem sikerült megoldani.

Országomban is vannak hasonló problémák, amikor is a különböző körülmények között élő családokban okos és buta, tehetséges és tehetségtelen gyermekek nőnek fel. Azonban feltételezhetjük, hogy ezen különbségek gyökerei nem csak a család anyagi helyzetében vannak, hanem a szülők gyermekneveléshez való különböző hozzáállásában is.

A „Modern Eszpri” című folyóiratban (43.szám) közzétett statisztikai adatok alapján minél „szabadabban” nevelik a szülők gyermeküket, annál nagyobb önbizalomhiánnyal küzd majd felnőtt korában. Ezeknek a gyerekeknek hiányzik a szeretet, mindig a felnőttek figyelmét keresik.

A „szabad” nevelés alatt a gyermek életéből hiányzó rendszerességet értem: csak akkor kap enni, amikor ő maga kér; játékok tömkelege veszi körül, ugyanakkor senki sem törődik vele, például ha pelenkát kell cseréni, vagy idejében le kell fektetni.

Bár ismerünk több példát arra, amikor a túlzott gondoskodás idegessé és bátortalanná teheti a gyermeket, ugyanakkor általában az a gyermek, aki szeretetben nő fel, felnőttként gyorsabban be tud illeszkedni a társadalomba, kiegyensúlyozottabb és önzetlenebb lesz.

A modern világban egyre több nő szenteli életét a munkának, nem pedig a háztartásnak és gyermeknevelésnek, ezért egyre gyakrabban találkozunk „kulcsos gyerekekkel”, akik iskola után üres lakásba térnek haza. Nem az ellen vagyok, hogy mindkét szülő kereső foglalkozást üzzön, de meggyőződésem, hogy a gyermekeket nem szabad a „szabad” nevelés elvére hivatkozva egyedül hagyni, elvéve tőlük a felnőttek szeretetét és gondoskodását; azt, amire a leginkább szükségük lenne.

A gyermeki félelem néha olyan dolgokban gyökerezik, amire a felnőttek álmukban sem gondolnak

A kis gyermekkor általában az élet legszebb időszakának tartjuk, ahol nincs helye a környező világtól való félelemnek és nyugtalanságnak. Ugyanakkor valószínű, hogy valójában mi sem voltunk mindig boldogok gyermek éveinkben. A gyermekeknek, ugyanúgy ahogy a felnőtteknek is, vannak félelmeik, amelyek nyitja olyasmiben rejlik, amit nem is sejtünk. A „Korai fejlesztés” című folyóirat 1961-ben megjelent 41. számában van egy cikk, amely Sotaro Miamoto úr, a Kiotói egyetem obszervatóriumának igazgatójának gyermekkori emlékeit idézi fel.

„Apám valószínűleg, nagyon érdeklődött a buddhista „No” dalok iránt. Barátai gyakran jártak hozzánk és együtt énekeltek. Én a szomszéd szobában aludtam. Emlékszem, hogy nagyon szörnyű volt hallgatni ezeket a vontatott, nyomasztó dalokat, és hangosan sírtam. De anyám inkább a vendégek ellátásával foglalkozott, és gyorsan le akart fektetni. Amikor ezeket a vontatott buddhista dalokat hallom, még most is a nyugtalanság és rettegés érzését keltik bennem.”

Miamoto úr szülei soha nem gondolták volna, hogy ezek az éneklések olyan kitörölhetetlen nyomokat hagynak a gyermek lelkében, hogy azok nem törlődnek ki évek múltán sem. A gyermekkor emléke azonban nemcsak ezeket a szörnyű hangokat őrizte meg. Miamoto úr szívesen emlékezik azokra a mesékre, melyeket nagyanyja olvasott fel neki elalvás előtt, valamint a „Carmen” című opera zenéjére, a „Hold szonátára”. Felvetődik a kérdés: Miért pont a „No” dalok ijesztették meg a kis Miamotot? Ezen gondolkodhatunk egy darabig. Le-

hetséges, hogy nemcsak a dal nyomasztó hangjai, hanem az egyedüllét és a sötét szoba keltették benne a félelmet. Nem szándékozom recepteket adni arra, hogy mit lehet ilyen helyzetekben tenni, csak azt szeretném elmondani, hogy az, ami a felnőtteknek semmiségnek, apróságnak tűnik, mély nyomokat hagyhat a gyermek lelkében.

Az újszülött megérzi, ha szülei veszekednek

A gyermek arcát nézve könnyen rá lehet jönni, hogy szülei mikor vitakoznak, veszekszenek, állnak szemben egymással: arca levert, nyugtalan. Mondhatják: semmiség az, hogy az újszülött képes észrevenni minden árnyalatot szülei kapcsolatában. Valójában érzékeny elmével rendelkezik, amely minden külső változásra reagál.

Gondolják csak el, mi lesz azzal a gyermekkel, aki nap, mint nap végignézi szülei ádáz veszekedését. Természetesen nem érti meg a viták okát, de a gonoszság és a szidalom feltétlenül hat érzéseire, sőt lehetséges, hogy egész lényére. Nem csodálkozhatunk azon, hogy az ellenségeskedés légkörében felnőtt gyermek arca komor és gondterhelt lesz.

Szemünket és arcunkat örökségül hagyhatjuk gyermekeinkre, de arckifejezésünkben, mint egy tükörben, a családi viszonyok tükröződnek.

A gyermekben, aki elidegenedett, ellenséges légkörben nő fel, óvodás és iskolás korára már kialakulnak a jövőbeni szerencsétlenség és összeomlás gyökerei.

Több, kamaszok által elkövetett bűncselekmény elemzéséből kitűnik, hogy ezek a fiatalok életük első éveit általában boldogtalan családban töltötték.

Dr. Shinichi Suzuki egyszer azt mondta: - „Amikor hazamennek, állítsák maguk elé gyermekeiket és nézzenek az arcukra, onnan leolvashatják házastársi kapcsolatuk egész történetét.” - soha nem fogom elfelejteni ezeket a szavakat.

Egyáltalán nem kell semmi különlegeset tennünk ahhoz, hogy gyermekünket a korai fejlesztés módszerével neveljük. Kezdetnek a legjobb, hogyha megteremtjük a férj és feleség közötti harmonikus kapcsolatot, és az otthon kellemes pszichológiai légkörét.

A szülők idegessége ragadós

„A fiam ugyanolyan komor, mint az apja” vagy „a lányom ugyanolyan hanyag, mint az anyja”. Gyakran panaszkodnak így azok a szülők, akik hajlamosak azt feltételezni, hogy gyermekeik pozitív tulajdonságai tőlük, hiányosságaik pedig a másik szülőtől erednek. Remélem azonban, hogy azok a szülők, akik idáig elolvasták könyvemet már felismerték, hogy minden ami jó vagy rossz gyermekükben - a születéstől kezdődő nevelés eredménye.

A korai fejlesztést gyakran azzal azonosítják, hogy a gyermeket tele kell tölteni információval, vagy korán meg kell tanítani írni és olvasni. De ami sokkal fontosabb, hogy kifejlesszük a megfontolást, az értékelést és a befogadás tudományát. Erre nincsenek speciális programok és csak a szülők viselkedése, tettei és érzései, a gyermekkel folytatott beszélgetései tudják formálni a gyermek személyiségét. Így az a gyermek, akit egy hallgatag, komor ember nevel, mindig rosszkedvű lesz, egy hanyag ember pedig hanyag embert nevel. Azonban, ha az anya rossz zenei hallással rendelkezik, és nem tud maga énekelni, még hallgathatja a gyermekkel zenei felvételt, de az olyan jellegű dolgok, mint a jellem, érzelem, érzékenység gyakran nem tudatosulnak az emberben. Ha az ember ismeri is hibáit, ezeket nem könnyű kijavítani. Ezért is kell körültekintőnek lennünk viselkedésünkben.

Ha az anya megbetegszik, megpróbálhatja gyermekét nem megfertőzni, például nem tartja karjában túl közel, vagy gézmaszkot vesz fel. De nem sok

olyan anya van, aki arról gondoskodik, hogy ne adja át gyermekének saját hiányosságait.

Az anya „idegesség” vírussal fertőzöttsége sokkal veszélyesebb és erősebb, mint a megfázás.

Az apának többet kell foglalkoznia gyermekével

Gyakran már felnőttként gyermekeink mint egy ünnepre olyan örömmel emlékeznek azokra a kellemes órákra, melyeket apjukkal töltöttek el, mivel ez sok családban általában nem túl gyakori eset. Idősebbik fiam a mai napig jól emlékszik arra, amit együtt csináltunk: például egyszer csónakáztunk a tengeren, visszafelé pedig édes vörösbabot ettünk. Mindez 30 évvel ezelőtt történt és én már teljesen elfelejtettem.

A hagyományos családokban az apának tekintélyszerepe volt, ő volt a rend őre és ritkán vett részt a gyermekek mindennapi gondozásában. Ha a gyermek ritkán látja apját, és akkor is csak azért, hogy meghallgassa a soron következő fejmosást, a gyermek hamarosan úgy fogja kezelni apját, mint egy kívülállót, mint egy orvost, akit rendkívüli helyzetben hívnak el. Az önbizalomhiányos, megsebzett gyermek gyakran nem érez melegséget apja iránt. És bár előfordul, hogy a „szigorú apa” által nevelt gyermek zsenivé, ismert emberré válik, de több, mint valószínű, hogy alázatos és jellemtelen lesz. Másrészt, ha az apa iszik, durva feleségével és egyáltalán nem foglalkozik a neveléssel, az ilyen családban felnövő gyermek züllötté, sőt bűnözővé is válhat.

Úgy gondolom, hogy a gyermekek nevelésében és oktatásában az anyáé a döntő szerep. De ezen nem azt értem, hogy az apáknak teljesen át kell engedni a gyermekek nevelését feleségüknek. Igaz barátként és segítőként kell feleségük mellett állniuk - vajon nem ez a férj szerepe az otthoni nevelésben? Az otthon harmonikus hangulatát nem lehet csak anyai erőfeszítésekkel megteremteni.

Nemrég az autóbuzson egy családra lettem figyelmes: apa, anya és kislányuk. A három év körüli kislány élvezettel csacsogott apjával. Mindketten a beszélgetéssel voltak elfoglalva, az anya mellettük állt, valamiféle folyóiratot olvasott úgy téve, mintha semmit sem hallana. Éreztem, hogy az apa nem egyszerűen beszélgetett, hanem tudatosan próbált kapcsolatot teremteni kislányával, az anya pedig nem akart befolyni. És akkor ébredtem rá, hogy ez a kislány csodálatos asszonnyá fog nőni. Az, ami a felnőtt számára természetes, jelentéktelen csacsogásnak tűnik, a gyermek számára örömteli meglepetést jelent.

Nem lehet valóban jó embert nevelni olyan családban, ahol a nevelés és a gyermek fejlődésének felelőssége csak az anya vállát nyomja, az apa pedig csak néha, külön kérésre kapcsolódik be ebbe a munkába. Semmiféle időhiány vagy munka utáni fáradtság nem akadályozhatja meg az apát abban, hogy többet foglalkozzon gyermekeivel.

Minél több gyermek van egy családban, annál jobb az egymás közötti kapcsolat

A modern Japánban kialakult egy olyan hagyomány, hogy ha a fiatalok önállóan, szüleiktől és rokonaiktól külön élnek, a családban általában nem válnak három gyermeknél többet.

Én magam egyedüli gyermek voltam, ami akkoriban ritka volt. Irigyeltem barátaimat, akiknek fiú vagy lánytestvérük volt, és mindig szerettem volna bekerülni egy ilyen zajos családba, ahol a gyerekek viharosan játszottak és veszedtek.

Érdekes, hogy a családban az első gyermek gyakran a legkevésbé fejlett, csendes, jó modora van, de nem elég életvidám. Mindez fordítva is igaz. Barátom, aki középső volt fivérei között, bátor, magabiztos, sőt vakmerő volt, soha nem sírt, amikor testvérei megbántották.

Mégis, hogy lehet az, hogy ugyanazoktól a szülőktől származó, egyazon családban nevelkedett gyermekek ennyire különböző jellemű és képességű emberekké válnak. Közismert, hogy a szülők nem kényeztetik annyira második vagy harmadik gyermeküket, mint az elsőt, ezért azok sokkal függetlenebbek lesznek.

A szülők akármennyire is próbálják megteremteni a kellemes otthoni légkört, a megfelelő ösztönzést első gyermekük számára, neki sohasem lesz olyan fölénye, mint a másodszülöttnek, aki születésétől kezdve társaságban él, akinek folyton versenyeznie kell az idősebbel, s ennek köszönhetően nagyobb az esélye, hogy erős és életvidám lesz. Ez még inkább jellemzi a harmadik és negyedik gyermeket, akiket az élet rákényszerít, hogy teherbíró testtel és erős lélekkel nőjenek fel.

Megfigyelték, hogy ha a gyermek például hegedül és vele együtt tanulnak testvérei is, akkor sikeresebb lesz.

Azok a tehetséges emberek, akik szegény családban nőttek fel - ahol általában sok gyermek van - részben azért értek el kiemelkedő sikereket, mert a gyermeknek könnyebb nem átlagos képességeket és jellemet kialakítania, ha olyan házban nő fel, ahol sok a gyerek, és ennek következtében mindegyikük fejlődése stimulálva van.

A nagyszülők jelenléte ösztönzően hat a gyermekek fejlődésére

Gyakran, amikor a fiatal család a nagyszülőktől külön él, az idősebbek teljesen kívül rekednek mind a gyermekek nevelésén, mind a fiatal család életén, így bármilyen beavatkozásuk zavart kelthet. Sajnos a modern társadalomban ez tipikus eset. Azt is mondják néha, hogy az öregek annyira elkényeztetik a gyermeket, hogy a szülők nem tudják, később hogyan boldoguljanak velük. Különösen a magukat modernnek, korszerűnek tartó anyák hajlamosak erre. Ismerek olyan családot, akik kicsi egyszobás lakásban élnek, és azért költöztek el a szülői házból, mert úgy vélték, hogy nem tudják gyermekeiket helyesen nevelni a nagymama és nagypapa jelenlétében.

Feltétlenül így kell fellépni, hogy teljesértékű családot alapíthassunk? A gyermeknevelés tekintetében ez még nagyobb kérdés. Természetesen még ma is vannak olyan családok Japánban, ahol az anyós állandóan tanácsaival tömi menyé fejét, az első gyermeket bálványozza, a család többi tagját pedig figyelembe sem veszi. Ilyen feudális maradványok még léteznek. De az is igaz, hogy azoknak a családoknak, ahol több nemzedék él együtt, megvan a maguk előnye. Pontosan az idősebbektől lehet átvenni a kultúrát, a bölcsességet, a nem-

zedékek kölcsönös kapcsolata pedig minden esetben gazdag emocionális tapasztalatot jelent. A gyermek bármiféle elkényeztetése szereteten, meséken és emlékeken alapul, amelyek más módszerekkel ösztönzik és teszik változatossá a kisgyermek életét.

Szeidzsi Kaia ismert japán tudós azt mondta, hogy nagymama és nagypapa voltak azok az emberek, akik kora gyermekkorában legnagyobb hatással voltak rá. Nagymama, a falusi elöljáró olyan szigorú volt, hogy elég volt egyet köhintenie, és a gyermek abban a pillanatban abbahagyta a sírást. Szigorú volt, de igazságos. Nagymama pedig, aki egész életében a rokka mellett ült – ezzel ellentétben – csendes asszony volt. Bizonyára tőle tanulta a türelmet. Ha gyomlált, akkor addig nem nyugodott, amíg egy szál gyom volt a kertben. Akira Tago pszichológus szerint pontosan ez a koncentrációképesség, kitartás a célok elérésében tette dr. Kaiat erős jellemű emberré és világszerte ismert tudóssá.

A gyermekek egymás közötti kapcsolatait ösztönözni kell

Már beszéltem arról, hogy az az anya, aki mellett egész nap ott van gyermeke vagy gyakran veszi kézbe kicsinyét, minden lehetőséget megad neki jelleme fejlődéséhez. Ez nem csak az értelmi, hanem az érzelmi fejlődésre is igaz.

A gyermek még több lehetőséget kap, ha nemcsak anyjával, de apjával, testvéreivel és más gyermekekkel is fizikai kontaktusba kerül. Ez ösztönzi gondolkodását, fejleszti a versengés, kapcsolatteremtés és győzni akarás érzését.

Dr. Harry Harlow (visconsini egyetem, USA) kutatásokat végez a csimpánzkölykök társas kapcsolatairól, valamint ezen kapcsolatok hatásáról az értelmi és szociális fejlettségre.

Az első kísérletben dr. Harlow a csimpánzbébit egy ketrecbe zárta, amely minden oldalról be volt deszkázva, bent pedig csak egy cumisüveg volt. A kísérlet célja az volt, hogy tanulmányozzák, hogyan viselkedik az a csimpánz, amelyet bizonyos ideig elszigetelt körülmények között tartanak. Amikor három hónap múlva a csimpánzkölyköt beengedték a majomcsoportba, először bizonytalan volt, de néhány hét alatt felélénkült és játszani kezdett társaival. A második kísérletben a majmot 6 hónapig tartották elszigetelve. Amikor beengedték a csoportba, a sarokba húzódott, mindenkitől elkülönült, egyáltalán nem játszott más majmokkal. A harmadik kísérletben egy évig szigetelték el a kismajmot, aki ezután egyáltalán nem volt hajlandó azokkal sem játszani, akiket hasonló körülmények között tartottak. És végül a ketrecbe néhány olyan majmot zártak be, akiket már izoláltak, és egyet, aki még nem volt elkülönítve; szegényke idegösszeroppanást kapott az egyedüllétől. Az értelmi fejlődés koefficiense ezeknél az állatoknál lényegesen alacsonyabb volt, mint azoknál, akik normális körülmények között nőttek fel.

Ezekről a kutatásokról olvasva akaratlanul is párhuzamot vontam az ember-gyermekekkel, és arra jutottam, hogy a gyermek, akinek nincsenek kapcsolatai, értelmileg elmaradott és nehéz természetű lesz. Napjainkban az emberek egyre kevesebbet beszélgetnek egymással, és ez a gyermeknevelésre is érvényes. Mindezt számba véve előnyös lenne, ha az anyák, legalább gyermekeik érdekében, gyakrabban járnának össze.

A viták fejlesztik a gyermekek kapcsolatteremtő képességét

Gyakran mondják, hogy az ember a társadalom része és a társadalmon kívül nem tud élni. Más oldalról nézve viszont nemcsak a csoportban élés ösztöne vezérel minket, hanem saját „ÉN” tudatunk is. Így tehát az embernek mindig meg kell keresnie az egyensúlyt a közösség és az egyén között. Ha a mérleg nincs egyensúlyban, akkor nem tud beilleszkedni a társadalomba.

E harmónia elérése sokban függ a korai fejlesztéstől. Úgy gondolom, hogy ezt csak a korán kifejlesztett gondolkodási sztereotípiák alapján lehet elérni, amely magába foglalja az önbecsülés jogát és a társadalmi kapcsolatok felelősségének érzését. Ezt a sztereotípiát a gyermeki kapcsolatok alapján lehet megteremteni.

A gyermek kb. 2 éves korára jut el oda, hogy már nem elég érdekes számára egyedül a játék, másokkal kezd játszani és itt ismeri meg azt, hogyan kell csoportban kölcsönösen együttműködni. Előfordul, hogy elsírja magát, ha nem az ő akarata érvényesül, hanem alá kell vetnie magát a többség akaratának. Ha békésen játszik egyedül, vagy ha éppen verekszik, mindkét esetben a kollektívában való életet tanulja. A viták azért fontosak, mert ezek fejlesztik a személyes kezdeményező képességet.

A gyermekek közötti vitákat három csoportba sorolhatjuk: amikor felülke-rekedik vitapartnerén, amikor lemarad a másiktól, és amikor visszavág.

Minden korra másféle veszekedés a jellemző. Például kétévesen a gyermek valószínűleg passzív résztvevője a veszekedésnek, míg háromévesen már maga provokál. Ez azt jelenti, hogy formálódik és kifejezésre jut saját „ÉN” tudata.

A gyermekek közötti egyet nem értésnek különböző okai vannak: harc a játékért, szánkóért, hintáért, esetleg szóbeli sértés, ám ok nélküli veszekedés soha nincs. Az okok tisztázása nélkül semmilyen szidás, fenytetés nem segít abban, hogy az együttműködés érzését kifejlesszük benne. Azt is mondhatjuk, hogy a gyermekek vitáiba való beavatkozás azt jelenti, hogy megzavarjuk a közösségbe való beilleszkedés ösztönének kifejlődését.

A gyermekeknek saját logikájuk van, és a maguk módján kommunikálnak egymás között. Itt nincs helye a felnőtt logikának. Ha a gyermekek vitáit felnőtt szemszögből nézzük és megpróbáljuk meggyőzni őket arról, hogy nem szabad verekedni, és hogy az, aki veszekszik a másikkal, az rossz, ennek eredményeként gyermekünk csak magába fordul és megharagszik. A veszekedések a kollektív élet első leckéi.

A gyermeket csak addig lehet megütni, amíg kicsi

„Ostoba a király vakon ragaszkodó miniszterek között” - így jellemezte valaki az újszülöttet és szüleit, akik minden kívánságát teljesítik. Még ha nem is ostoba a király, addig amíg nagyon kicsi és majdnem egész nap alszik, szüleinek nincs nehéz dolga vele. Azonban 2-3 éves korára olyan egoistává válhat, hogy csaknem kezelhetetlen lesz. És a szülők ekkor kezdik ráncba szedni csemetéjüket. Szidják és megbüntetik, ha valami „rosszat” csinál, hirtelen átváltoznak imádóból szigorú dadává, bár a gyermek adott fejlettségi szintjén ez még nem hoz semmiféle látható eredményt.

A szülők - valószínűleg maguk sem tudatosan - rontották el a gyermeket „vakon ragaszkodó miniszterekként” viselkedve vele élete első éveiben. Körülbelül 2-3 éves korában fejlődik ki a gyermek éntudata, saját „ego”-ja, és akkor már kész megvédeni magát. Többet nem hallgat szüleire, és minél jobban szid-

ják és büntetik, annál szófogadatlanabb, szeszélyesebb lesz, így annál jobban bosszantja szüleit. Ebből az ördögi körből csak egy kiút van - egy éves koráig, az „én” tudat megjelenéséig kell megnevelni és megtanítani viselkedni a gyermeket.

Egy éves koráig a kisgyermeket nem sérti a testi fenyítés. De a 2-3 éves gyermek erőteljesen reagál, ha elverik. Ezért ha a gyermeket eleinte babusgatják, majd hirtelen szigorúak lesznek vele, ez csak a tiltakozás érzését váltja ki benne. Az eredmény pedig ellentétes lesz a szülők által elvártakkal szemben.

Ezért hát a gyermeket csak addig lehet megütni, amíg elég kicsiny ahhoz, hogy ezt még ne sértésként értelmezze.

A gyermek dühe és irigysége gyengeségének kifejezése

A kisgyermek nem képes érzéseit szavakkal kifejezni: a szülőknek azért kell megtanulniuk arckifejezéseiből olvasni, hogy megértsék hangulatváltozásait. Kétkedem abban, hogy minden anya olyan jól érti gyermekét, mint ahogy azt gondolja. A házimunkától elfoglalva gyakran nem veszik olyan komolyan a gyermek érzéseit, mint kellene, nem próbálják megkeresni az elégedetlenség és ingerültség okát. Toshio Jamashita, a Tokiói Egyetem professzora, gyermekpszichológus a gyermeki ingerültség következő okait különítette el:

1. Fizikai állapot, betegség;
2. Éhség vagy fáradtság;
3. Kellemetlen incidens vagy félelem utáni erős felindultság;
4. A mozgás hiánya és - mint ennek következménye - a felgyülemlett le nem vezetett energia;
5. Az önállóság vágya;
6. Az ingerült szülők utánzása.

Ebből a listából is kitűnik, hogy a gyermek ingerültségének okait a környezetében és neveltetésében kell keresni. Ha az okok tisztázása helyett csak megszidjuk, vagy egyszerűen nem figyelünk a gyermekre, még önzőbbé és elviselhetetlenebbé tesszük.

A szülőknek úgy tűnhet, hogy tökéletesen értik gyermekük érzelmi állapotát, ugyanakkor a gyermek meg van győződve arról, hogy nem értik meg és ez idegesíti. A szülőknek feltétlenül igen határozott akaráttal kell rendelkezniük ahhoz, hogy meg tudják különböztetni az alapvető igényeket a szeszélytől, a határozottság hiánya is rontja a gyermek jellemét.

A gyermeki féltékenység körülbelül másfél éves korban jelenik meg. Ezt kiválthatja a kistestvér megszületése. Különösen elsőszülött gyermek esetében: amíg egyedül volt, szülei csak hozzá tartoztak. Ez a gyermek még szüleire is féltékeny lehet, amikor azok beszélgetnek egymással, és ezt a magatartást nem szabad szemmel látható szeszélyként felfogni.

Röviden szólva, a gyermek természetének minden megnyilvánulása valaminek a következménye. Leggyakrabban a gyengeségé. Ha a szülők nem veszik figyelembe a gyermek érzéseit, csak szidják vagy dicsérik őt, a gyermek elégedetlen lesz. A szülők célja az legyen, hogy megszüntessék, ne pedig elnyomják az elkeseredettség okait.

Ne nevéssék ki gyermeküket mások jelenlétében

Egy ismerősömnek olyan szokása van, hogy csipkedi az orrát beszéd közben. Ez még szembetűnőbbé válik akkor, ha a vita élesedik, vagy vesztes

helyzetbe kerül, azaz amikor idegileg feszültté válik. Bár ő erről tud és kellemetlenül is érzi magát emiatt, de amikor valami nyugtalanítja vagy nagyon leköti, nem tud uralkodni magán, és keze önkéntelenül is orrához ér.

Ő maga úgy tartja, hogy gyermekkorából származik ez a szokás. Amikor belemerült a játékba elkezdte piszkálni orrát, mint sok 3-4 éves gyermek, s ezért szülei idegen gyerekek előtt megszidták: - „Ne csináld, mert hatalmas lesz az orrlyukad.” Abban a percben akaratlanul az orrához ért, megpróbálva azt összenyomni. Ez lassacskán szokásává vált. Mostanság is gyakran nézi magát a tükörben, és úgy érzi, hogy orrlyukai valóban nem pont olyanok, mint a többi emberé, és megcsipkedi, hogy legalább egy picit kisebbek legyenek. A szokás egész életére megmaradt. Amikor iskolába ment, a gyerekek ezt hamar észrevették és kinevették. Ezek az élmények annyira erősek voltak, hogy nem érezte magát teljes értékűnek, így nagyon bátortalan lett.

Mellesleg orrlyukai egyáltalán nem voltak nagyok és nem tűntek ki arcából. De mégha ez nem is így volna, akkor sem tudom megérteni a szülők érzéketlenségét, ahogy világgá kürtölték gyermekük hibáját.

Az ilyen esetek nem ritkák, sok szülő hangoztatja gyermeke hiányosságait idegenek előtt azt gondolva, hogy az semmit sem ért. De bármilyen jelentéktelen defektusról van is szó, soha sem lehet előre látni, milyen veszélyeket hordoz magában az, ha ezt nyilvánosság elé tárják.

Jobb a gyermeket dicsérni, mint szidni

A két módszer - jutalom és büntetés - közül a második tűnik célravezetőbbnek, de ez nem mindig van így. A büntetés a gyermeknél ellentétes reakciót válthat ki - nyílt engedetlenséget. A helyzet az, hogy mind a dicsérettel, mind a büntetéssel csínjában kell bánni.

Képzeljének el egy anyát, aki éppen egy pohár szörpöt visz az asztalhoz. Gyermeke, aki már mindenben utánozni akarja őt, ugyanezt akarja csinálni. Az anya azt mondja: „nem szabad” és kétségbe esik azon, hogy gyermeke kiönti a szörpöt. Ez helytelen. Később, amikor a gyermek felnő, még meg is fogja szidni azért, mert nem segít neki. Ha a gyermek olyasmit akar tenni, ami még nagyon nehéz neki, jobb megdicsérni: - „Hogy te milyen nagy lettél már!” - aztán átönteni az ő poharába egy kicsit a szörpből, had vigye ő a poharat. Nagyon fontos az ilyen hozzáállás.

Egyszer dr. Suzuki mesélt nekem egy tanulóról, akivel egy vidéki zeneiskolában találkozott. A gyermeket teljesen reménytelennek tartották. Iszonyatosan hegedült és senki nem tudott segíteni rajta. - „Játszol nekem?” - kérdezte dr. Suzuki. Bár az előadás nagyon rossz volt, a doktor mégis megdicsérte a gyermeket: - „Csodálatos, csodálatos” - és hozzátette: - „Én meg így játszom. Mit gondolsz, neked is fog sikerülni így?” „Fog” - mondta a fiúcska és újra kezébe véve a hegedűt, minden tudását összeszedve játszani kezdett. És ami lenyűgöző, jobban sikerült neki.

Úgy tűnt, hogy az utóbbi időben szegényt mindig csak szidták, pedig ő az elismerésre, a dicséretre vágyott. Dr. Suzuki szerint a gyermekekkel sokkal könnyebb bánni, ha nem dorgáljuk, hanem dicsérjük őket.

Magától értetődő, hogy vannak helyzetek, amikor feltétlenül szidni és elmarasztalni kell, de jobb, ha egy nehéz helyzetben választás elé állítjuk a gyermeket vagy megpróbáljuk meggyőzni. Ha a gyermek éppen azt az újságot tépi szét, amelyet még nem olvastunk el, ahelyett, hogy egyszerűen kivennénk

a kezéből vagy rácsapnánk, oda adhatjuk neki a régit. Ha nem ezt tesszük, hanem csak elvesszük tőle, akkor letörjük benne a tevékenységhez való nagyon fontos indítást, és még el is vesszük tőle azt a dolgot, ami leginkább érdekes számára, s elfoglaltság nélkül hagyjuk őt. Ha nem tudunk a gyermeknek valamiféle alternatívát kínálni, akkor végső esetben próbáljuk meg elmagyarázni neki, miért nem szabad ezt vagy azt tennie. Lehet, hogy nem érti meg a magyarázatot, de kiérzi hangunkból a határozottságot, és ez nagyon jó hatással lesz rá.

IV. RÉSZ A NEVELÉS ELVEI

1. ÖSZTÖNZÉS ÉS TÖREKVÉS A RENDRE

Az érdeklődés felkeltése a legjobb ösztönzőeszköz

A két-három éves gyermekeknek gyakran ellenére van, hogy naponta kézen fogva viszik őket dr. Suzuki hegedűóráira. Szívesen nézelődnek, ugrálnak és hancúroznak a folyosón, és egyáltalán nem érdekli őket a hegedű. Ha a szülők rá akarják venni őket a zenetanulásra, akkor minden ilyen kísérlet könyvekkel és hisztériával végződik. A gyermekek utálni kezdik a hegedűt. Viharos reakciójuk azzal magyarázható, hogy ebben a korban kezd felébredni öntudatuk, az „én” tudat érzése, amely nem tűr semmiféle erőszakot.

Ezért dr. Suzuki eleinte megengedi, hogy azt csinálják, amihez kedvük van, de nem engedi őket még a hegedű közelébe sem. A kis tanítvány hamar megnyugszik és élvezettel figyeli, hogyan hegedül a többi gyerek. Két három hónap alatt a gyermek jól megjegyzi az összes darabot, amelyet társai játszanak és már ő is meg akarja próbálni. A tanár vár, hogy a gyermek türelmetlensége csúcspontjára érjen és csak akkor kezd el foglalkozni vele. A felkészülés időszaka gyermekenként változó. A leghosszabb - 6 hónap.

Dr. Suzuki módszerének alapelve - felkelteni az érdeklődést, mert ez a legjobb ösztönző. Véleménye szerint a kötelezővé tétel - a legrosszabb tanítási mód. Ha a gyermekben felébred az érdeklődés a hegedű iránt, nagy sikereket ér el rövid idő alatt, néha túlszárnyalja tanára minden elvárását. Ezért a szülők legfontosabb feladata, hogy ha valamire meg szeretnék tanítani gyermeküket, keltsék fel érdeklődését. Így például ahelyett, hogy megtanítanánk számolni a gyermeket, jobb megismertetni vele a számokat. Ahelyett, hogy megtanítanák őket írni, ébresszék fel bennük az érdeklődést az írás folyamata iránt. Más szavakkal, a szülők feladata felkészíteni gyermeküket a tanulásra.

Az érdeklődés felkeltéséhez fontos megteremteni a megfelelő körülményeket. Például ahhoz, hogy a gyermekben felébredjen a rajzolás utáni vágy, elegendő ceruzának és papírnak kell körülötte lenni.

Sok felnőtt, aki közömbös a zene vagy a festészet iránt megerősítheti, hogy az elutasítás oka a korai gyermekkori kényszer, vagy a hiányos körülmények az érdeklődés felkeltésére.

A gyermeknek minden tetszik, ami ritmusos

Amerikában létezik egy angol nyelvleckéket tartalmazó különösen népszerű lemez. A rókáról szóló verses szöveg olyan ritmusos zenével kísért, amelyre még a hozzám hasonló felnőttek is táncra perdülnek. A szavak pedig a ritmikus zenére maguktól bevésődnek, mindenféle speciális edzés vagy magolás nélkül. Sajnos Japánban nem dolgozták ki a zenés nyelvtanulás technikáját. A korai nyelvtanulás sikere az Egyesült Államokban kimondottan azért vált lehetővé, mert a gyermek érdeklődését próbálják megragadni, nem pedig kényszerítik.

Sokan közülünk ellenségesen reagálnak a „tanulni” szóra. Már előre tiltakozunk, mivel a tanulás tudatunkban szorosan összekapcsolódik az akaratunk ellenére történő kényszerrel. Holott a tanulásnak az elégedettséggel kellene összekapcsolódnia és akkor nagyobb sikereket érhetnék el. Ily módon egy

szerzetes fia minden nehézség nélkül megtanulta az összes szutrát (szanszkrit vallási elbeszélés), melyeket apja minden reggel elénekelt. A szutrát harangszóra énekelték és a fiú így könnyen megjegyezte azokat. De ha egyszerűen ráparancsoltak volna, hogy tanulja meg fejből, az túl nehéz feladat lett volna számára.

Az érdekes dolgokat a gyermekek jónak tartják, míg az unalmasakat rossznak

Megszidják gyermeküket, ha letépi a tapétát? Hogy magyarázzák el neki, hogy ez nem helyes? Számunkra a „jó” vagy „rossz” fogalma a személyes tapasztalatok, az általánosan elfogadott erkölcsi normák alapján kap értelmet. De a kisgyermek nem rendelkezik tapasztalattal, nincs mire támaszkodnia annak eldöntésében, hogy jó vagy rossz dolog letépni a tapétát. Ha őt ezért – úgy, ahogy kell - megszidják, lehet, hogy nem fogja többet ezt csinálni azért, hogy elkerülje a kellemetlen következményeket. Ugyanakkor ez a tapasztalat letörheti benne az éppen csak megszülető alkotóvágyat.

Seishiro Aoki gyermekpszichológus speciális kutatásokat végzett annak kiderítésére, hogyan alakul ki a gyermekben a „jó” és „rossz” fogalma, és arra a következtetésre jutott, minden „jó” a gyermek számára, ami érdekes és vonzó. Például amikor elrabolt gyermekeket faggattak arról, hogy minden tiltás ellenére miért hagyták magukat idegen emberek által vezetni, azt válaszolták: - „Érdekes volt velem.” A gyermekrablók szemmel láthatóan jól ismerik a gyermekek lelkét. Kíváncsivá tudják őket tenni és tudják mivel kell felkelteni érdeklődésüket. A kisgyermek, aki azt hiszi, hogy minden, ami érdekes egyben jó is, semmi rosszat nem sejtve követi elrablóját.

A „jó” és „kellemes” fogalmának ilyenfajta összekapcsolása csak a kisgyermekkorra jellemző. A gyermek lassacskán tapasztalatot szerez és már tudja, hogy a „jó” azt jelenti, amiért megdicsérik. Ha teljesíti feladatait és ezért megdicsérik, akkor azt gondolja, hogy helyesen cselekedett és jó. Ellenkezőleg, ha megszidják és megbüntetik, az azt jelenti, hogy rosszat csinált. A kellemetlen tapasztalatok a „rossz” fogalmával kapcsolódnak össze.

Például, rendszeresen felelősségre vonjuk a rossz hegedülésért vagy az akadozó olvasásáért. A gyermek úgy kezdi értelmezni az egész tanulási folyamatot, mint valami olyasmit, ami csak szenvedést okoz és ennek megfelelően rossz is. Sokan közülünk gyermekkorától utálja a zenét vagy az angolórát csak azért, mert ezek kellemetlen tapasztalatokkal párosulnak. Ezért ahelyett, hogy ráerőszakolnánk a gyermekre a saját „jó” vagy „rossz” értelmezésünket, sokkal célravezetőbb lenne kellemes érzéseket okozni, ha valamit jól csinál és kellemetleneket, ha rosszul. Gyermekük képességeinek hatékony fejlődése nagyban függ attól, mennyire sikeresen alkalmazzák a dicséret és a dorgálás módszerét.

A gyermek érdeklődésének megerősítése

Természetesen az érdeklődés felkeltése a legjobb ösztönző a gyermek nevelésében. De van itt egy probléma: a gyermek érdeklődése valami iránt gyorsan elvész, mivel kíváncsisága határtalan. Ha cselekvési szabadságot adunk neki, figyelme egyik dologról a másikra fog ugrálni. Természetesen ez életkori sajátosság, és a figyelme megtartására irányuló erőszakos kísérletek ellenkező hatást válthatnak ki. A gyermek kíváncsisága a világ megismerésé-

nek fontos feltétele, és elengedhetetlenül szükséges értelmi és intellektuális fejlődéséhez.

Én mégsem tanácsolnám azt, hogy adjunk teljes szabadságot gyermekünknek. Számára legalább annyira veszélyes egy dologban elmélyedni (ennek szélsőséges formáját nevezik autizmusnak), mint az összpontosítási képesség hiánya miatt szétszórttá válni. Ennek eredményeként felületes emberré válhat.

A környező világ rengeteg érdekes dolga között a gyermek mindig talál olyan elfoglaltságot, amihez nem szükséges senki más. Gyakran mégis szüksége lehet a felnőtt segítségére. Az, hogy a gyermek megmarad-e valaminél vagy nem, elmélyed-e valamiben komolyan vagy gyorsan továbblép attól függ, hogy a felnőtt milyen gyorsan veszi észre és reagálja le a gyermekben felébredő érdeklődést. Ezért fontos, hogy ne tévesszük szem elől. Nem tudhatjuk, hogy a gyermek milyen jellegű érdeklődése fejlődhet ki képességgé, de mindennek előtt lehetőséget kell biztosítani neki azok fejlesztésére.

Az ismétlés a gyermek érdeklődésének legjobb ösztönzője

Ha egy felnőttnek ugyanazt a történetet kell hallgatnia naponta többször, valószínűleg halálosan meg fogja unni. Én magam türelmetlen ember vagyok és már kétszer sem vagyok hajlandó ugyanazt meghallgatni. De gyermekkoromban ugyanazt a mesét sokszor elmeséltettem szüleimmel, és soha nem fáradtam bele. Az ismétlés nagyon fontos azoknak a kapcsolatoknak a szempontjából, amik a gyermek agyában alakulnak ki. Az ismétlés nemcsak azért kívánatos, mert a gyermeket nem unatja, hanem ereje főként abban rejlik, hogy a fiatalság nem ismeri az unalmat, s ez a legmegfelelőbb idő a gyermeki agy helyes sémáinak kialakításához, amelyek egész további intellektuális életét meg fogják határozni. A háromhónapos gyermek bonyolult zenei műveket tud megjegyezni, ha egymás után néhányszor lejátszunk neki. A csecsemő információ befogadóképessége hatalmas.

Az ismétlésnek ebben a korban még egy fontos funkciója van. A sok ismétlés alatt megjegyezve a meséket és dalokat, a gyermek egy mesét vagy dalt előnyben kezd részesíteni, folytatva végtelen kérdéseinek sorát, amelyek annak tartalmával kapcsolatosak.

Az általa megkedvelt mesét kívülről megjegyzi, és annak tartalma valamennyi időre kielégíti a világgal kapcsolatos kíváncsiságát. A kíváncsiság érdeklődést szül, amely a maga részéről a felnőtté váláshoz feltétlenül szükséges *akaratot* fejleszt. Az akarat az érdeklődés által stimulálódik, és a maga részéről az embert a továbblépésre buzdítja. A csecsemő meséket hallgat, később érdeklődve nézegeti a képeket, aztán a betűket, és végül meg akar tanulni olvasni.

Ismerek olyan szülőket, akik 14 hónapra internátusba adták gyermeküket, mert sokat dolgoztak. Amikor a gyermek hazatért, nagyon el volt maradva a fejlődésben. Ugyanakkor 4-5 éves korában hirtelen érdeklődés támadt benne a zene, különösen a hegedű és zongorajáték iránt. A szülők nem tudták mire vélni, honnan ez a hirtelen fellángoló érdeklődés. Aztán megtudták, hogy az internátusban a gyermek nem kapott elegendő intellektuális ösztönzést, viszont elalvás előtt a gyermeknek Mozart és Schubert bölcsődalait játszották lemezzről.

Egyrészt az elégtelen intellektuális stimuláció, másrészt ugyanazon zenei alkotások ismétlése lelassította a gyermek értelmi fejlődését, de felerősí-

tette vonzalmát a zenéhez. Ez a történet nagyon jellemző és komolyan elgondolkodtat a hatások sokoldalúságáról, melyek a gyermeket korai éveiben érik.

A gyermeki képzelet és fantázia fejleszti az alkotókészséget

Sok szülő szeretné gyermekét alkotó személyiséggé nevelni. De féltő, hogy a kora gyermekkorban alkalmazható módszerek még nem elég hatékonyak.

Mi is az alkotás?

Nehéz pontosan meghatározni, de legegyszerűbben megfogalmazva - ez a képzelet szabad szárnyalása, kifinomult intuíció, amely felfedezésekben és tálmányokban ölthet testet. Az alkotásnak ezen a felsőbb fokán az intellektus, a tudományos felkészültség és a képzelet egyesül. Kétség sem férhet ahhoz a tényhez, hogy az alkotói sikerek gyökerei az egyén érzelmi élményeihez és a kora gyermekkor tapasztalataihoz nyúlnak vissza. Más szavakkal a gyermeki fantázia, amely a felnőttek számára olyan távol áll a reális világtól, valójában az alkotás csírája.

Például, játékot ajándékozunk a gyermeknek, például valamilyen állat figurát. Ő azonosíthatja magát ezzel az állattal, történetek sorát találhatja ki valamely általa átélt reális tapasztalat vagy mese alapján. Vagy például, valamely kép lángra lobbanthatja képzeletét oly mértékben, amire a felnőttek egyszerűen nem képesek. Mesélik, hogy Leonardo da Vinci gyermekkorában szobában röpködő boszorkányokat és mindenféle, a mennyezet faltjain és repedéseiben felbukkanó szörnyeket „látott”.

A felnőtt lerajzol egy teáskannát, a gyermek pedig egy csukott szájú hatlat lát a képen. A felnőtt megróhatja a gyermeket: „Ne beszélj butaságot, ez egy teáskanna”. Hiba így válaszolni, mert ez egyenértékű a fantázia éppen kinyíló bimbójának leszakításával.

Fejlesszük gyermekünk intuícióját (hatodik érzékét)

Tudjuk, hogy az ember öt érzékkel - a látás, a hallás, a szaglás, az ízlelés és a tapintás érzékével rendelkezik. De van még egy hatodik érzék is - az intuíció (a megérzés). Ennek köszönhetően például sok asszony megérzi férje hűtlenségét. Komolyra fordítva a szót, az intuíció bármilyen jelentős siker alapfeltétele lehet. Hatalmas tudásán és tapasztalatán kívül minden jelentős feltaláló megérzéseit is felhasználta. Az intuíció felülmúlja mind az öt érzéket, ezáltal a legősibb, és legalapvetőbb érzéknek tekinthető. Az intuíciót más szóval „állati ösztönnek” is nevezik, amely kitör a logika és az észérvek kereteiből.

Már beszéltem arról, hogy a gyermek három éves koráig nagyon közel áll az állathoz a tekintetben, hogy még nem képes logikusan gondolkodni, és intuícióira támaszkodik. Nagyon fontos, hogy emlékeztessük magunkat erre és karoljuk fel ennek fejlesztését, lehetőleg ne törjük le e képességét azzal, hogy logikával és észérvekkel próbáljuk befolyásolni. Ezen túl, mivel az intuíció az érzékek összessége, fejlesztése egyben a többi érzék erősödését is jelenti.

Szükség van-e a nevelésben nemi alapon történő megkülönböztetésre

Amikor a szülők arról álmodoznak, hogy mi lesz gyermekükből ha felnőtt, figyelembe veszik nemét is. „Politikus vagy tudós lesz!” - mondják a fiúra. „Remélem szép és okos lesz!” - mondják a lányra. Miért viszonyulunk másképpen az újszülötthöz, ha fiú vagy ha lány?

Valójában három éves korig fizikai tekintetben nincs nagy különbség a nemek között. Első pillantásra sokszor meg sem tudjuk különböztetni a fiúkat a lányoktól. Néhány nyelvben például a „gyermek” szó nyelvtani értelemben semleges nemű. A nemi különbségek a tudomány álláspontja szerint is három éves kor után kezdenek megjelenni. Van Ornstein ismert gyermekpszichológus kutatások sorát elvégezve arra a következtetésre jutott, hogy a gyermek viselkedése csak három éves kora után kezdi tükrözni nemi hovatartozását, később, négy és öt éves korban pedig a gyermekek már határozottan kimutatják nemüket a játékban. Így tehát három éves korig csak a nemi szervek formája utal a nemek közötti különbségre.

Ennek ellenére a szülők a nemi hovatartozás figyelembe vételével nevelik gyermekeiket. Például az újszülött kisfiút csupa kék ruhába öltöztetik, míg a kislányt rózsaszínbe. A gyermeknek ekkor még nincs kialakult ízlése. Vajon mi rossz lenne abban, ha a kisfiú járna rózsaszín ruhákban, a kislány pedig pisztollyal játszana? El kell-e venni a fiútól a babát, ha az érdekli őt? Miért kell állandóan emlékeztetni arra, hogy ő fiú? És a kislány miért nem játszhat háborúsdit?

A német költőt, Rilket kislánként nevelték, sőt női ruhákat adtak rá. Ettől mégsem lett nőies. Ahelyett, hogy azon aggódnánk, hogy a kislányunk ne legyen férfias, fiunk pedig ne legyen nőies legyen, jobb lenne azon gondolkodni, milyen károkat okozhat a gyermek lelki világában a nemi különbségekről kialakított elképzeléseinek lehatárolása.

Mondjunk igazat gyermekünknek a kényes témákban

Az utóbbi időben a nemi nevelés aktív viták tárgyát képezi a tömegkommunikációban. A fő kérdés az, hogy mikor kell elkezdni a nemi nevelést - az általános vagy a középiskolában. Már magát a kérdést is helytelennek tartom. A nemi élet - az ösztönök szférájába tartozik, miért kellene eltitkolnunk a gyermek előtt az igazságot egy meghatározott korig, aztán pedig hirtelen szóba hozni.

Bár a gyermek saját magát semleges neműnek ítéli meg, már két vagy három éves korában felteszi nemi problémákat érintő kérdéseit. Először - például fürdés alkalmával - felfedezi, hogy a apja és anyja másképp néz ki. Természetes, hogy rákérdez. Ha még egy gyermek születik a családban, megkérdezi, hogy fivére vagy húga hogyan jött világra.

Az ilyen kérdésekre világos választ kell kapnia. Nem szabad tréfával elűzni a dolgot vagy hazudni neki. A szülők zavara vagy titkolózása tiltott gyűmölcsé teheti ezt a témát és csak még jobban felkelti a gyermek érdeklődését, ami felesleges fantazmagóriákat szülhet.

A két-három éves gyermek ösztönösen megérzi, ha hazudnak neki. Lehet, hogy nyíltan nem mutatja ki, de kíváncsisága csak még inkább felébred szülei furcsa viselkedése láttán.

Az az érv, hogy a gyermek még kicsi ahhoz, hogy megtudja az igazságok a nemi életről, ebben az esetben elfogadhatatlan. A nemi témákat nyugodtan, baráti légkörben kell megbeszélni azért, hogy már kezdettől fogva természetes módon közelítsen a kérdéshez. Azokat a szülőket, akik a szexet tiltott témaként kezelik egyszerűen helytelenül nevelték gyermekkorukban.

A helytelen táplálkozás egész életre kiható rossz szokásokat alakít ki

Az étkezés problémái előbb vagy utóbb minden családban előkerülnek. A női lapok és a gyermekneveléssel foglalkozó egyéb kiadványok tele vannak a témával foglalkozó cikkekkel: „Hogyan győzzük meg a gyermeket arról, hogy azt is meg kell enni, amit nem szeret?”

Nem lenne-e jobb úgy feltenni a kérdést: „Hogyan előzhetjük meg azokat az okokat, amelyek a táplálkozási problémákhoz vezetnek?”. Ez egyszerűbb, mint azon gondolkodni, hogyan javítsuk ki azt, ami már kialakult. A helytelen szokásokat nagyon nehéz korrigálni. Ha a gyermeket akarata ellenére etetjük, hányni kezdhet vagy egész életére megutálhat egy ételt.

Meggyőződésem, hogy - a bizonyos ételekkel szembeni allergián kívül - az étkezési problémák a kisgyermekkor helytelen táplálkozási szokások következtében alakulnak ki. Ha gyermeküknek nap mint nap ugyanazt az ételt adjuk, ízek iránti fogékonysága nem alakul ki, és bármilyen új ételt el fog utasítani. A gyermek ízlelése, csakúgy mint a többi érzék, csaknem teljes mértékben egy és három éves kora körül alakul ki. Nem csak azzal kell etetni, ami egészséges, mint a kutyát vagy a lovat. Gyermekünk nem mondja nekünk: „Ez finom!” vagy „Kitűnően van elkészítve!”. Mindazonáltal nagyon fontos, hogy az étellel elégedett legyen és, hogy amennyire lehet, változatosan tápláljuk. Én a legfinomabb ételeket adnám a gyermeknek, hogy az evés kellemes élményként maradjon meg benne, a szülők pedig - ha elkerülhetetlen - egyék azt, ami nem olyan finom. Kiemelt figyelmet kell fordítani a különféle fűszerek és más adalékok használatára, hogy a gyermek minél több ízhatást ismerhessen meg.

A napirend fejleszti az időérzékét

Korunk, az én gyermekkorommal ellentétben, a televízió kora. A modern gyermek számára az élet televízió nélkül elképzelhetetlen. Ezért a szülőknek, hogy ne veszítsék el a kapcsolatot csemetéjükkel, akarva-akaratlan is nézniük kell azokat az adásokat, amelyeket ő néz.

A televízió a gyermek életében az óra szerepét játssza, mivel neki még nincs időérzéke. Minden programot valamilyen eseményhez kapcsol - apa elmegy dolgozni, apa hazajön a munkából, lefekvés ideje stb. A televíziós programos rendszeressége kialakítja benne az időérzékét.

Általában úgy tartják, hogy a kisgyermek csak a mának él, számára nincs értelme a „volt” és a „lesz” fogalmának. Körülbelül két és fél éves korban, amikor már beszél, kezdi megérteni az „előtt” és „után”, a „tegnap” és „ma” fogalmát. Más szavakkal - amíg a gyermek nem érti a beszédet és nem beszél, nincs időérzéke. Azonban a gyakorlat azt bizonyítja, hogy a kisgyermek, az ismétlődő televíziós programoknak köszönhetően mégis érti, mit jelent a jelen, a múlt és a jövő.

A televíziós programok szigorú rendszeressége pontosabb, mint a családi élet olyan eseményei, mint a reggeli, ebéd, apa hazajövele a munkából. A televízió jó szolgálatot tehet a gyermek napirendjének szervezésében. A szigorú rendszert nemcsak azért kell kialakítani, hogy a számára kellemes szokásokat kialakítsuk, hanem hogy az időérzékét is fejlesszük.

Vannak anyák, akik gyermeküknek az óra alapján tanítják az időt még akkor, amikor a gyermek nem tud számolni. A gyermek nem érti a mutatók jelentését, ezért értelmetlen rámutatni a számlapra, és azt mondani: „Nyolc óra van, ideje lefeküdni!”. A gyermek nem azért megy aludni, mert nyolc óra van, hanem azért, mert besötétedett, és mert álmos. A rendszeres napirend lehető-

séget ad a gyermeknek az elvont időérzék kialakítására. A gyermeknél maga a napirend helyettesíti az órát.

Az új televíziós programok segítik a gyermeket a helyes beszéd megtanulásában

Egy anya mesélte, hogy kétéves kislánya a rádió és televízió programokat hallgatva tanulja a helyes beszédet.

Őnök bizonyára azt mondják, hogy semmi értelme olyasmit hallgattatni a gyermekkel, amit nem ért meg. A gyermeknek azonban egyáltalán nem fontos, hogy mindent megértsen, a fő az, hogy kialakuljon benne a szavak hangsúlyozásának, intonációjának és kiejtésének helyes szokása.

A műveletlen beszéd, a rossz kiejtés annak a környezetnek a terméke, amelyben a gyermek felnő. A környezet akaratunk ellenére olyan hatással van tudatunkra, amit később semmivel nem lehet kitörölni. Ha a felnőtt beszédében van valami különleges, akkor azt majdnem mindig átadja gyermekének, aki aztán a saját gyermekének is továbbadja. Ily módon öröklődnek nemzedékről nemzedékre a nyelvi szabálytalanságok és torzulások.

Ha a helyes beszéd mélyen bekerül a gyermek tudatába, később elkerülheti a tömegkommunikációt elárasztó zsargon hatását, s ha esetleg mégis használná, saját nyelvezete akkor sem fog sérülni.

2. A JELLEM FEJLESZTÉSE CSECSEMŐKORBAN

A zenei harmónia legjobban kisgyermekkorban sajátítható el

A filmekben gyakran mutatják, amint egy család, vagy baráti csoport énekléssel tölti szabadidejét. Az egyszerű, tanulatlan falusi emberek szívesen énekelnek kórusban, és hangjuk csodálatosan dallamosnak, és erősnek tűnik. Ilyen előadásokat hallgatva a gyermek zenei műveltségét nem különálló hangokból, hanem rögtön összhangzatban szerzi meg. Ez összehasonlítás esetén segít neki megérteni a hangok közötti különbséget. A gyermek könnyebben megérti a határozott struktúrájú dolgokat. A hangok kombinációja segít neki ösztönösen megérezni a hangok kapcsolatát és az egyes hangok individualitását. A felnőttnél nem lehet elérni a tökéletes hallást, de a kisgyermeknél, ha helyes zenei képzést kap, akkor igen.

A hegedűtanulás fejleszti a koncentrációkéességet

1970-ben, Osakában az ENSZ Napjának tiszteletére rendezték meg a kis hegedűsök koncertjét. A koncert 11 órakor kezdődött, de már reggel 8-kor a gyermekek legtöbbször, a 3-és 4 évesek is, ott álltak a téren, s a hideg ellenére próbáltak és hangolták hegedűiket. Lenyűgözve álltam a gyermekek céltudatosságát látva.

Természetesen a gyermeknek gyereknek kell maradnia, elevennek és kíváncsinak. De az élénkség és az állhatatlanság nem ugyanaz. Ez utóbbi egyáltalán nem kívánatos egy felnőttél. Az, aki nem képes sokáig egy valamire összpontosítani, rengeteg időt és energiát pazarol minden feladatára.

Hatalmas előnnyel rendelkezik az, aki magas fokú koncentrációkéességet fejlesztett ki magában. Úgy tartják, hogy a zeneiskolák növendékei fegyelmezettek és jól neveltek. Önök most azt gondolhatják, hogy ezeket a gyermekeket szüleik szigorúan nevelik, és ez már gyermekkoruktól unalmassá és komollyá teszi őket. Szó sincs róla! Nem azért viselkednek rendesen, mert az órákon ott vannak a szülők, hanem azért, mert különösebb erőfeszítés nélkül képesek figyelmüket magasfokon koncentrálni. Könnyen tanulnak, és ugyanannyi idő alatt többet tudnak teljesíteni társaiknál. Így több szabadidejük marad.

Minden szülő, aki gyermekét dr. Suzuki hegedűosztályába íratta arról számolt be, hogy gyermekeik soha nem szenvedtek vizsgára készülve, erőfeszítés nélkül, könnyen tanultak annak ellenére, hogy sokat játszottak az udvaron társaikkal. Ez a kérdés az értelmes gyermek teljesen új típusát hozta létre: aki életvidám, életrevaló; aki az általánosan elfogadott sápadt, sovány szemüveges sztereotípiára egyáltalán nem hasonlít.

Ismeretes Konfucius „harmóniában a zenével” mondása. Ne feledjük, hogy a zene könnyíti a lelket és erősíti a jellemet. A zenei foglalkozások rendszeres gyakorlást kívánnak, amely a maga módján fejleszti a koncentrációkéességet. Így tehát a zene is hozzájárul a személyiség helyes fejlődéséhez.

A hegedűlés fejleszti a vezetői vonásokat

A vezetői képességeket kizárólag felnőtt tulajdonságnak tartják, és ezért ezt csak nagyobb korban fejlesztik. Valójában azonban a vezetői vonások sokkal korábban kialakulnak, mint azt sokan gondolnák. Megfigyelték, hogy a gyermekcsoportban valaki feltétlenül vezetői szerepet kezd játszani. „Gyermekpszichológia” című könyvében dr. Jamashita arról ír, hogy a potenciális vezető gondolataiban és cselekedeteiben mindig összeszedett marad, még akkor is, ha körülötte sok más gyerek van. Játék vagy más tevékenység közben mindig valami újat akar létrehozni és elsőként fog neki terveit megvalósításához.

Pontosan ezek a képességek kerülnek előtérbe a hegedűórákon is. Ezért nincs semmi csodálatraméltó abban, hogy dr. Suzuki tanítványai egyáltalán nem sápadt zsenik, hanem életvidám, energikus gyermekek vezetői vonásokkal. Ezek a gyermekek idővel a társadalmi élet olyan vezetői lesznek, akikből mindig elkél néhány.

Dr. Suzuki tanítványai közül sokan vezető helyet foglalnak el a világ leghíresebb zenekaraiban.

A korai gyermekkorban kapott zenei képzés a gyermek külsején is meglátszik

Úgy tartják, hogy az ember külseje teljes mértékben az öröklődéstől függ. És mégis, Önök is bizonyára sokszor észrevették, hogyan változik az em-

ber külseje sorsának függvényében. Természetesen a szemek vagy az orr formájának gyökeres megváltoztatása csak plasztikai műtéttel lehetséges, de összességében a külső és a viselkedési mód szembetűnően változik az életkörülmények hatására. Különösen szemléletesen lehet megfigyelni ezeket a változásokat gyermekeknél. Így például a zenét hallgató, vagy zenét tanuló gyermekek külseje kétségtelenül változik a foglalkozások hatására. A „Korai Fejlesztés” egyesületben kísérletet végeztünk gyermekek olyan csoportjával, akik először, amikor édesanyjuk elhozta őket, semmiben sem különböztek egymástól. Ezután elkülönítettük a gyerekek egy részét és Mozart „Kis éji zenéjét” hallgattattuk velük. Négy hónap múlva ezek a gyermekek lényegesen különböztek a többiekétől: élénkebbek voltak és szemük fényesebben ragyogott.

Az ismert japán zenekritikus, Mauro a következőket írta nekem címzett levelében: „A hangok óriási hatással vannak az emberre. A figyelmes anyák valószínűleg észrevették, mennyire megváltoztak a gyermekek a második világháború óta. Ennek három oka van: 1) nőtt maguknak az anyáknak a kulturális színvonala; 2) javult a táplálkozás; 3) megerősödött a hangok hatása a gyermekekre.”

Mauro meg van győződve arról, hogy a zene megváltoztatja az arc kifejezést. Ő nemegyszer megfigyelte ezt az érdekes jelenséget. Ezért alkalmazza az „ember zenei világba való bevezetésének módszerét” azzal a meggyőződéssel, hogy a zene megszépíti az embert. Úgy véli, hogy már az egy hónapos csecsemőnek sem elég csak beszédet hallgatni, feltétlenül hallgatnia kell a rádióból, televízióból vagy magnetofonról szóló zenét is.

A verstanulás fejleszti az emlékezetet

Hó olvad a faágon,
hol turbékol a galamb.
Nézd, egy pici cica
kecsesen halad
az őszi leveleken
finoman tapicskol.
Egy embergyerek mászik és nevet, nevet
Ma reggel éppen két éves lett.

Ezt a régi japán versikét - (hajkát) mondókát Issa Kobajani, késő középkori költő írta.

A tehetséges gyermekek nevelésére létrehozott kísérleti iskolánkban ilyen mondókák tanulásával fejlesztik a gyermekek emlékezetét. A mondókák nagyon megfelelnek ennek a célnak, mivel rövidek, ritmikusak - könnyen megjegyezhetők. Emellett megfelelnek azoknak a követelményeknek, amelyeket a gyermekversekkel szemben állítunk: „a megtanulandó versnek a gyermekben fennkölt érzést kell keltenie, szépnek, választékosnak kell lennie, és arra kell szolgálnia, hogy egész életében emlékezzen rá. Mindemellett el kell, hogy nyerve a gyermek tetszését is.”

Eleinte a gyermekek naponta egyet tanulnak meg Issa verseiből. Beszélnek nekik a vers tartalmáról, következő nap fejből mondják el, és új vers tanulását kapják feladatul. Ily módon a gyermek fejleszti emlékezetét, miközben elégedettség tölti el. Ha első alkalommal még tízszer meg kell hallgatnia, mielőtt megjegyezné, legközelebb már három-négy, azután pedig már csak egy

ismétlés is elég. Elmondták, hogy a gyermekek 170 Issa verset tanulnak meg évente.

Ismétlés a tudás anyja. Ez alapigazság. Ha a gyermek elfelejt egy sort, az egész verset megismétli elejétől végig. Azok, akik ilyen módon fejlesztették emlékezetüket egész meséket képesek megjegyezni négy-öt olvasás után.

Néhány olvasó bizonyára kételkedve fogadja az emlékezet ilyenfajta fejlesztését. Kezdetben én is úgy véltem, hogy Issa mondókái nem éppen a legmegfelelőbbek a gyermekek számára. Azonban az ilyen foglalkozások célja nem pusztán az emlékezet, hanem a gyermek esztétikai érzékének, észbeli képességeinek és alkotó készségének fejlesztése is.

A gyermek agya 100-200 rövid verset képes megjegyezni. Az emlékezet, ha nem használják, romlik. Viszont minél intenzívebben trenírozzuk, annál jobban működik és fejlődik.

A gyermek emlékezőképességét addig kell fejleszteni, amíg örömét leli az ismétlésben.

Vegyük körül a gyermeket a lehető legjobb dolgokkal

Valamikor a régiségkereskedő tanítványát az első hat hónapban csak a legértékesebb és valódi művészeti alkotások közelébe engedte azért, hogy rájuk nézve mindig meg tudja majd különböztetni a valódi műkincset a hamisítványtól.

Ezt a tanítási módszert jól használhatjuk a gyermeknevelésben is. Ha a gyermek agyába, amely most még csak egy fehér papírlap, a valódi művészet vésődik bele, úgy az örök életében meg fog maradni. Agya el fogja utasítani a hamisítványt, ha felnőtté válik és szülei már nem tudják befolyásolni ízlését. Ha azonban agyába a hamisítványok vésődnek be, akkor érzéketlen lesz a valódi művészet iránt. Természetesen nem mindig könnyű megkülönböztetni a valódit a hamistól. Gyermekek esztétikai szükségleteit formálva a szülőknek hinniük kell saját ízlésükben, és az évszázadok óta értékesnek tartott gyönyörű művészeti alkotásokra kell bízniuk magukat. Nem szabad a gyermekeknek primitív rajzokkal teli képeskönyvet adni azért, mert még úgysem érthetik a festészet bonyolultabb nyelvét. Ha a szülők Matisse és Picasso művészetét szeretik, akkor nyugodtan megmutathatják képeiket gyermeküknek is. Ha Beethoven és Mozart muzsikája tetszik nekik, hadd hallgassa a gyermek őket minél többet. Ha az agyban a valódi művészet lenyomata rögzül, ez lesz a művészeti alkotások értékelésének alapja egy életen át.

Manapság a világ minden országában azért szidják gyermekeiket az anyák, mert a pop-zenén kívül semmi más nem érdekli őket. De mit várhatunk azoktól a kamaszoktól, akik kisgyermek koruk óta csak ezt a zenét hallják, s ez az a zene, ami agyukban szilárdan rögzült. Természetesen, ők már képesek lennének befogadni a bonyolultabb zenét is. Később akkor másra tanítani a gyermekeket, amikor tudatukban már kialakultak a meghatározott lenyomatok.

Az esztétikai ízlést formáló két művészeti ág, a zene és festészet befolyásoló ereje a korai fejlesztéstől függ. A szilárd alapok megkönnyítik a gyermek egész további életét.

A gyermek nagy utánzóművész

Amikor három éves voltam, nagyon élveztem utánozni szomszédunk dadogását. Anyám mindig megszidott érte: „Hagyd abba! A dadogás ragályos!”

K.M. Johns, több, a korai fejlesztésről megjelent könyv szerzője, azt ajánlja hogy a kutyáktól félő gyermeket olyan környezetbe vigyék, ahol gyerekek játszanak kutyáikkal. Őket utánozva, a gyermek levetkőzi félelmét.

Egy anyától hallottam, hogy gyermeke nagyon válogatós volt addig, amíg egy asztalhoz nem ültette olyan vele egykorú gyermekekkel, akik bármilyen ételt szívesen fogyasztottak. Néha a rosszevő gyermek is elkezd jól enni egy olyan házban történt látogatás után, ahol a gyermekek irigylésre méltó étvágygal esznek. Az anya azt gondolhatja, hogy csak az ő főzje nem ízlik, pedig valójában a gyermek egyszerűen utánozza a többieket.

A gyermekek már életük első évében elkezdik az utánzást, két és három évesen pedig már tudatosan utánoznak, és nemcsak saját korosztályukat, hanem a nagyobbakat is. Nemhiába mondják - a gyermekek a felnőttek tükörképei. Ezért kell fokozottan oda figyelnünk viselkedésünkre a gyermek jelenlétében, különösen a „legutánzóbb” életkorban. A hároméves gyermekek mindent utánoznak: gesztusokat, beszédmodort, járást, stb.

Ez az utánzási hajlam a gyermek emocionális állapotára is hatással van. A gyermek izgága lehet, ha játszótársa izgága volt, vagy hirtelen félni kezdhet a repülőktől, ha barátja is fél.

Az utánzással a gyermek nemcsak „majomkodik” - ez a valódi alkotás jele. Ne szidják tehát ezért, ne viszonyuljanak túlzottan szigorúan ehhez, ne-hogy letörjék az alkotó személyiség kezdeményeit, hisz ez bizonyára szándékkal ellenkező lenne.

Az egyik dologban elért sikerek magabiztosságot adnak más dolgokban is

Ahogy azt már kifejtettem, a hegedűórák vagy az idegennyelv tanulás nem azért szükséges, hogy zsenit neveljünk gyermekünkől, hanem főként azért, hogy lehetőséget adjunk általános intellektuális fejlődésére. A gyermek számára hasznosabb, ha minél szélesebb körben, különféle dolgokban kipróbálhatja erejét, mintha csak egy valamire összpontosítana.

Másrészről, ha valamelyik területen sikeres, az önbizalmat ad neki és más foglalkozásokon is sikeresebb lesz.

Nagyon sok ilyen jellegű példát ismerünk. Dr. Suzuki osztályában volt egy nagyon szégyellős hároméves kisfiú. Más gyerekekhez viszonyítva rosszul beszélt, azok pedig kinevették és nem játszottak vele. Amikor felajánlották neki, hogy hegedüljön, sírva fakadt és hozzá sem ért a hangszerhez. A türelmes Suzuki doktor osztályába járva néhány hónap múlva a gyermek játszani kezdett, hat hónap elteltével pedig mindenkinél jobban piccikatózott (ujjal pengetett zene). Ez önbizalmat adott neki. A szülők elképedésére önként kezdett el hegedülni. Ezen túlmenően pedig jóval közvetlenebb, energikusabb lett más dolgokban is. Gyakran képzelte magát karmesternek, vezér lett a szomszéd gyerekek között, beszéde pedig megjavult.

Ilyen fordulatok felnőtt emberekkel is történnek, de kisgyermekéknél, akinél a pszichológiai élmények még nem mélyek, lényegesen könnyebben mennek végbe hasonló változások.

3. ALKOTÁS ÉS KÉSZSÉG

Minél korábban adjanak ceruzát gyermekük kezébe

A nyolc hónapos csecsemő már meg tudja tartani a ceruzát. A fogóreflex a gyermek egészséges fejlődésének mindennél jobb bizonyítéka. Ebben a korban kezd a kicsi - anyja kétségbeesésére - széttépni a könyveket, darabjaira szedni a játékokat. Más szavakkal: a gyermek eljut az önkifejezés szakaszába.

Fontos, hogy tudatosan irányítsuk a gyermek lépéseit, hiszen ettől függ jövőbeni alkotóhajlama.

Adjanak a gyermeknek színes ceruzát. Természetesen azonnal firkálni kezd, ahogy épp sikerül. Ha papírt adnak neki, rajzol néhány görbe vonalat, majd gyorsan összetépi a papírt. Önöknek ez csupán kirkszkraksz, neki viszont önkifejezés.

Ugyanakkor sok szülő akaratlanul is letöri ezeket az önkifejezési törekvéseket. Saját elképzeléseikkel traktálják a gyermeket: „Így tartsd a ceruzát!”, „Az almának pirosnak kell lennie”, „Így rajzolj kört”, „Ne tépd a könyvet”, „Ne dobd a padlóra a papírt”, „Ne firkálj az asztalra”. Nem túl sok tiltás ez egy kicsi gyermeknek?

Néha lenyűgöz tisztaságával és rendjével az a ház, ahol kisgyermek is él. Általában a vendég bókka illeti azt a háziasszonyt, aki ilyen rendben tartja a házat és még gyermekére is tud figyelni. Valóban, a gyermek gondozása reggeltől estig nem hagy sem időt, sem energiát a ház tisztaságának megtartására. Az anyát megrázkódtatásként érné, ha megtudná, hogy jószándékú rendcsinálása mennyire zavarja gyermeke alkotásbeli fejlődését.

Minden, amit a gyermek a kezével csinál - rajzol, szétdobálja a játékokat, tépi a papírt - fejleszti intellektusát és alkotó hajlamának kezdeményeit. Az eredmények annál jobbak lesznek, minél hamarabb adnak neki ceruzát. De ha egyidejűleg percenként megállítják, akkor teljesen felesleges az egész - saját maguk zavarják meg az alkotóképesség fejlődését.

A szabványos rajzlap szabványos embert eredményez

Hiroshe Minabe festművész-illusztrátor elégedetlen a gyermekek mai, hároméves kor előtt történő nevelésével. Néhány felvetése figyelmet érdemlőnek bizonyulhat.

Azt mondja például, hogy mielőtt a festő nekikezdene egy kép elkészítésének, legelőször azt dönti el, milyen anyaggal fog dolgozni. A gyermeknek egy szabványos rajzlapot adnak, s így rögtön elveszik tőle a választás lehetőségét.

Más kérdésekben is hasonló problémákat fedezhetünk fel. Például úgy gondoljuk, hogy a gyermekekhez csak speciális gyermekdalok és mesék ille- nek. A felnőtt képzeletének ilyen mértékű hiánya a maga nemében korlátozza a gyermek képzeletét is.

Amikor a gyermeknek csak szabványos rajzlapot adnak, akkor ő tudat alatt ezt úgy értelmezi, hogy minden képnek ugyanilyen méretűnek kell lennie és ez az, amit a szülei és nevelői elvárnak tőle.

A gyermek hatalmas világot lát maga előtt (sokkal nagyobb, mint azt szülei el tudják képzelni), amikor először veszi kezébe a ceruzát és megtapasztalja, hogy ott tudja hagyni nyomait a tiszta papírlapon. Ez a hatalmas világ sokkal nagyobb, mint a szabványos rajzlap. Én egy hatalmas lapot adnék a gyermeknek, hogy rajzolás közben mászkálhasson rajta. A szabványos rajzlap szabványos ember nevelésére készlet, akiből hiányzik az alkotóvágy és az életrevalóság.

A túl sok játék szétszórttá teszi a gyermek figyelmét

Nekem úgy tűnik, Japánban túl sok játékot ajándékoznak a gyermekeknek. Gyakran látom a boltokban, hogy a gyermek hisztériázni kezd, követelve a neki tetsző játékot, a szülők pedig már nem bírják tovább és megveszik.

Sok, az iskoláskor előtti neveléssel foglalkozó szakember úgy véli, hogy visszautasítani a gyermek kívánságának teljesítését nem a szülői szeretet hiányának bizonyítéka, ellenkezőleg, mindez a gyermek érdekében történik. Sok pszichológus véleménye az, hogy a gyermek körüli túl sok játék elfojtja őt, ezért nehéz egyvalamire összpontosítania. A gyermek egy játékkal játszik legszívesebben, különféle játékokat gondolva ki vele. Képzletében egy darab fa, vagy egy törött teáskannatető mesebeli házzá vagy csodálatos tóvá változhat, ami sokkal érdekesebb, mint bármilyen drága bolti játékszer.

Ezért hát, ha gyermekükben a szokásostól eltérő gondolkodást akarják fejleszteni, ne vásároljanak meg mindent, amit kér. Azzal ugyanis éppen ellenkező hatást érhetnek el.

Nem kell mindent összeszedni, ami veszélyes lehet a gyermekre

A túlságosan gondos anyák arra törekszenek, hogy mindent, ami veszélyes lehet, eltakarítsanak gyermekük útjából. Amikor a kisgyermek mászni vagy járni kezd, még annyira bizonytalan, hogy folyton felborítja a vázát, megfogja az elektromos vezetéket, megcsúszik a betonon. Természetesen az anyák megpróbálják megóvni minden veszélytől úgy, hogy eltesznek útjából mindent és csak tompa vagy mozdíthatatlan tárgyakat hagynak elől.

Így gyakorlatilag légüres teret hoznak létre gyermekük körül.

Már beszéltem a tapintási érzékek hasznosságáról a gyermek fejlődésében. Montessori asszony azt tanácsolja, hogy a gyermeknek tudatosan adjunk kemény és puha, durva és finom, tompa és éles, nehéz és könnyű tárgyakat. Megérinti és megtapintja a tárgyakat, időnként felborítja vagy darabokra tépi - mindez növekvő tudásszomját és alkotóvágyát bizonyítja.

A gyermeknek sajátos elképzelése van a rendről

Bár a gyermekre nézve egészségtelen a házban uralkodó tökéletes rend közepette élni, nem hiszem, hogy káosznak kell lennie. Ahogy már többször említettem, agyában aktívan formálódnak a sztereotípiák, és ez teszi számára érzékelhetővé a színeket, formákat, térbeli helyzeteket.

Mivel a formafelismerő-képesség az állandó ismétlésen alapulva fejlődik, ha ugyanazt a tárgyat mindig ugyanazon a helyen találja, ez megerősítőleg hat rá, mint ahogy a többi képesség elsajátításának esetében is.

A gyermek nagyon érzékenyen reagál bármilyen, életét érintő változásra. Néha minden semmiségtől sírva fakad, elveszti étvágyát, lázas lesz. Ezek a tünetek lehetnek reakciók valamely körülménybeli változásra, amelyet a felnőttek lehet, hogy észre sem vesznek.

Más szavakkal, a legkisebb változás felborítja a gyermekben élő rendképet. Ha ezek a változások kellemetlenül érintik őt, természetesen ennek megfelelően reagál.

Meg kell értenünk, hogy a gyermekek sokkal érzékenyebben reagálnak a dolgok rendjében történő változásokra, mint a felnőttek. A gyermekek a tárgyakat nem önmagunkban, hanem egymással összekapcsolva szemlélik. Többek között ez biztosítja fejlődésüket, ezért kell nekünk, felnőtteknek kerülni a jelen-

tős változásokat, mivel ezek megingathatják a gyermekben élő elképzelést a világ stabilitásáról, rendjéről.

Adjanak a gyermeknek lehetőséget a szemlélődésre

A babakocsiban fekvő gyermek láttán gyakran eszembe jutott, hogy a csupasz plafonon és a szűnyoghálón kívül nincs mit néznie. Ez így nem helyes. A gyermeknek valamit néznie, szemlélnie kell. A szülők az egész világon csörögöket aggatnak a gyermek ágya fölé. Nem hiszem, hogy ez elég lenne.

Montessori asszony osztja aggodalmamat, és kijelenti, hogy ebben az életkorban a gyermekek mohón szívnek magukba bármilyen szenzoros tapasztalatot és ez a szükséglet nem elégülhet ki akkor, ha a gyermek állandóan a hátán fekszik ágyacskájában vagy a babakocsiban. Bár a felnőttek rövid időre rendszeresen fölé hajolnak, de mivel fejét még nem tudja eléggé felemelni, csak erőlködik, hogy az eltűnő arc után pillantson. Én, ahelyett, hogy percenként föl hajolnék, vagy körülraknám játékokkal, döntött helyzetbe fektetném, hogy látótere szélesebb legyen. Így megláthatja azt is, mi történik a babakocsin kívül.

A játékoknak kellemes tapintásúaknak kell lenniük

Hiroshe Minabe festőművész utánozhatatlan festésmódszeréről vált ismertté. Különleges gyermeknevelési elmélete van, amelyet saját gyermekein próbált ki.

„Soha nem vásárolok nekik kész játékot. A játékokat darabokban adom nekik, ebből saját maguk tudják összeállítani a játékot. Ha nem is sikerül nekik elsőre és sírva fakadnak, akkor is tudják, hogy ennek dacára senki sem fog segíteni nekik. Ha játékot szeretnének, saját maguknak kell összeszerelni azt. Ezért minden erejükkel erre törekszenek.”

Ez a csodálatos nevelési módszer előre vetíti a sikerélményt, amelytől meg van fosztva az a gyermek, aki csak kész játékokat kap. Nagyon fontos azonban, hogy a szétszedhető játék megfeleljen a gyermek életkori sajátosságainak, máskülönben ez a módszer a gyermekkel szembeni kegyetlenséggé fajulhat.

A játékboltban még a felnőttek szeme is megakad a csillogó-villogó, kész játékok tömkelegének láttán. Az utolsó fillérünket is elköltjük azt várva, hogy a gyermek legalább annyira el lesz ragadtatva. De általában a gyermek csak néhány percig játszik az új játékkal, majd a sarokba dobja. Minden szülő tapasztalhatta már ezt.

A kész játékok ritkán tetszenek a gyerekeknek, mivel kevés közülük van a környező világhoz. Nekik nem elég, ha egy a játék csupán szép. Valószínű, hogy a felhúzó kisvasúttal tovább játszik, hiszen összerakja és szétszedi a síneket, megfigyeli, hogyan működik a vonat.

Montessori elvei alapján kidolgoztak egy játékszériát, amely az élet valós tárgyait imitálja. Ezeket meg lehet fogni, el lehet dobni, egymásba lehet dugni, szét lehet húzni és össze lehet nyomni, ki lehet nyitni és be lehet csukni. Ezek a tapasztalatok a gyermek számára az életben is elengedhetetlenek.

A felnőtteknek gyakran saját gyermekkori tapasztalataikon alapuló, eltorzult elképzeléseik vannak egyik vagy másik játék értékéről. A gyermek kíváncsian tanulmányozza az őt körülvevő tárgyakat és különösen azok tetszenek neki, amelyek „sikerélményhez” juttatják és kielégítik alkotóvágyát.

A könyvek nem csak olvasásra, a kockák pedig nem csak építésre valók

Mi felnőttek, korlátolt képzeletünkkel azt gondoljuk, hogy a könyv csak olvasásra való, a kockákból pedig csak építeni lehet.

A gyermek első játéka általában könyvecskék és kockák. A felnőttek saját elgondolásukat kényszerítik rá a gyermekre, amikor megmondják, hogyan kell használni a játékokat. Ha a gyermek a maga módján játszik, azt jelenti, hogy elértük célunkat, függetlenül attól, mivel és hogyan játszik. Kijavítani őt annyit tesz, mint megzavarni alkotó fejlődését és ráadásul el is vesszük a kedvét a játéktól.

Használhatja a könyvet alagútnak, vagy rajzolhat bele, vagy széttépheti. Jobb, ha egyáltalán nem is adunk a kezébe könyvet, ha azt várjuk el tőle, hogy csak olvassa. Ha felébred benne az olvasás utáni vágy, maga is meg fogja érteni, hogy a könyveket érdekesebb olvasásra használni.

A gyermek unja azt a játékot, amellyel csak kimondottan egyféle módon lehet játszani. Bármilyen drága is legyen az a játék, nem jelent értéket számára, ha nem babrálnak vele, vagy nem tudja beilleszteni képzeletének gazdag tárházába.

Csaknem minden szülő átéli ezt. Általában az első gyermeknek túl sok játékot vásárolnak, a másodiknak pedig már kevesebbet, megértve, hogy a gyermeknek valójában nem kell a játékok tömkelege. Jobb, ha csak néhány, de hasznos játéka van.

A kisgyermek számára játékszer minden, amit megérint és lát. Nincs különösebb szükség arra, hogy sok játékot vegyünk neki, és kötelezzük arra, hogy úgy játsszon, ahogy az szerintünk „helyes”.

A gyurmázás, a papírminták vágása és a papírfigurák hajtogatása a gyermek alkotóképességét fejleszti

Nézzenek körül, és el fognak csodálkozni, hány évszázadok óta használatos egyszerű játék létezik. Ezek közé tartozik az agyag, a kivágó papír és a figurák hajtogatásához szükséges színes papír.

Ezekben az anyagokban van egy közös jellemző - nincs meghatározott formájuk vagy funkciójuk. Más szavakkal, bármilyen formát ki lehet hozni belőlük. Pontosan ezért lehetnek ideális játékszerek kisgyermekkorban, amikor az intellektus mindennél gyorsabban fejlődik. A kisgyermek csinálhat belőlük bármit, amit jónak lát.

Tételezzük fel, hogy egy éves kor alatti gyermeknek gyurmát és papírt adunk. Ő minden cél nélkül fogja meg ezeket, nem szándékozik semmit csinálni velük, csak tanulmányozza ezeket. De amint kezébe veszi, megváltoztatja formájukat és csodálkozással figyeli a változásokat. Ez már önmagában is értékes tapasztalat.

Ebben a korban a gyermek egyszerűen újra és újra gyúrja és fogdossa a papírt, és nagyon elégedett ezzel a tevékenységgel. Tudat alatt kezdi megérteni a cselekvés és az eredmény közötti ok-okozati kapcsolatot.

Fokozatosan megpróbál formát adni a gyurmának és hajót készíteni a papírból. Ezeket a játékszereket könnyű tárgyakká alakítani - egyszerűvé, vagy nagyon bonyolulttá, a gyermek fejlettségi fokától függően.

Az a gyermek, aki korán elkezd gyurmázni, agyagozni, lényegesen leghagyja kortársait a különféle jártasságok elsajátításában. A dolog lényege nem

abban van, hogy ő korábban kezdett agyagozni, hanem abban, hogy az agyag felkeltette intellektuális és alkotókészségét. A kezűgyesség és az önkifejezés az első, de messze nem az egyetlen tulajdonság, amelyet az agyagnak köszönhetően szerez meg a gyermek.

A szerepjátékok fejlesztik a gyermek alkotóképességét

Amint azt már többször kiemeltük, az olyan jellegű foglalkozásoknak, mint a zene- vagy a nyelvtanulás a fő célja nem annyira a gyermek megtanítása valamire, mint inkább határtalan képességeinek fejlesztése. E célt szolgálják a szerepjátékok is.

A „Kiemelkedő emberek gyermekkorának néhány aspektusa” című könyv szerzői az alábbi következtetésre jutottak: minden gyermek, függetlenül tehetségétől, meghálálja az odafigyelést, a biztatást és a segítséget, és ezzel maximálisan a legjobbat alakítja ki magában, függetlenül szociális helyzetétől vagy faji hovatartozásától. Nekünk felnőtteknek kell átadnunk neki ezt és segíteni őt, bár ez sok időt és türelmet igényel.

Goro Maki gyermekíró szerint a színház vagy a szerepjáték a gyermeki alkotás fejlesztésének egyik legjobb eszköze. Ugyanakkor szomorúan tapasztalja, hogy amennyiben a gyermek nem azonnal jelentkezik a színjátékokban való részvétel pozitív hatása, a szülők, akik mindig azonnali eredményeket várnak, elkeserednek. Az eredményeket figyelve én láttam olyan gyermekeket, akiket a színjátszásra vagy színdarab írásra ösztönöztek. Az általános iskola első és második osztályában közepesen, vagy még rosszabbul tanultak, később viszont előretörték, messze maguk mögött hagyva társaikat.

Én nem konkrétan csak a színészkedést ajánlom a gyermekeknek. A ceruzával vagy a hangszerekkel való önkifejezés mellett fontosnak tartok bármilyen testmozgással és szavakkal történő kifejezési módot, játékot. Ezekben a játékokban az a legértékesebb, hogy lehetőséget adnak a csoporton belüli nyílt és szabad önkifejezésre.

A testmozgás ösztönzi az értelem fejlődését

Kunjo Acuku professzor kutatásokat végzett a „Korai Fejlesztés” Egyesület megbízásából és kiderítette, hogy a járás közbeni rossz testtartás a nem megfelelő kiskori fizikai tréning következménye.

A gyermekek legkorábban nyolc hónapos korukban kezdenek járni. Ha ebben a korban nem tanítjuk meg nekik az alapvető mozgásformákat, akkor ezeket soha nem fogják helyesen végezni, és soha nem fognak rendelkezni olyan más képességekkel sem, amelyek alapját ezek az agyi szisztémák alkotják. Ebben az értelemben a korai járástréning ugyanazt a szerepet játssza, amit a korai zene- és idegen nyelv órák.

Részletesen szeretnék beszélni a gyermek fizikai neveléséről azért, hogy meggyőzzem a szülőket először is arról, hogy az alapvető mozgáskészséget kiskorban kell kialakítani, másodsor pedig, hogy a helyes fizikai felkészítés csodálatosan ösztönzi a kisgyermek értelmi fejlődését.

Kiskorban a gyermek agya nem a testtől függetlenül fejlődik. Az értelmi fejlődés a fizikai és a szenzoros fejlődéssel párhuzamosan megy végbe. Például az úszás nemcsak az izmokat, hanem a reflexeket is fejleszti.

Acuku professzor így ír: „A fizikai gyakorlatok javítják a többi szerv munkáját és erősítik a gyermek belső, stresszel szembeni ellenálló képességét.”

Természetesen a gyermek akkor is felnő, ha csak etetik és gondozzák. De ha nem nyújtunk neki ennél többet, akkor veleszületett képességeinek összessége fejletlen marad. A fizikai gyakorlatok segítik az izmokat, a csontokat, a belső szerveket és az agy fejlődését.

Megállapították, hogy az a gyermek, aki korán kezd járni nagyon értelmes lesz. Valószínűleg ez azért van így, mert az intenzívebb fizikai megterhelés segíti intellektusának fejlődését is.

A bal kezét ugyanúgy erősítsük, mint a jobbat

Sok balkezes van az ismerőseik között? Valószínűleg egy vagy kettő. Olyan ember pedig, aki kétkezes még kevesebb. Nem tudom, Ádám és Éva jobbkezesek voltak-e, de az emberiség történetének valamelyik szakaszában a jobbkezesesség vált normává. Minden a jobbkezesekre van kitalálva - az autóvezetés, a sportfelszerelések, a konyhai berendezések és eszközök. Ezért a szülők tradicionálisan a jobb kéz használatára tanítják gyermekeiket.

Amerikában sokkal több olyan ember van, aki egyformán használja jobb és bal kezét, mint Japánban. De jobbkezes mégis több van, mint balkezes. Van-e a jobb kéz előtérbe kerülésének valami alapja?

Van egy olyan elmélet, amely szerint a bal kézre való támaszkodás megterheli a szívet. De én sohasem talákoztam balkezes szívbeteggel. Ismerek egy embert, aki jöllehet balkezes volt gyermekkorában, de fejlesztette jobb kezét is, és most szabadon használja mindkettőt. Amikor meghallottam ezt, megpróbáltam bal kezemet is használni, de sikertelenül. Az én koromban ez már lehetetlen: balkezem krikszkrakszokat ír, és a labdát sem tudom a célba dobni.

A bal és jobb kéz egyszerre született és anatómiai felépítésük is ugyanolyan. Miért funkcionálnak mégis másképp? Valószínűleg azért, mert gyermekkorunktól különbözőképpen viszonyulunk hozzájuk.

A majmok nem tesznek különbséget bal és jobb kezük között, mindkét kezüket szabadon használják evés és játék közben. E szerint az ember ebben a tekintetben kevésbé tökéletes, mint a majom.

Van olyan feltevés, amely szerint, ha az anya mindig bal kezében tartja gyermekét etetés közben azért, hogy a jobb kezével csinálhasson valamit, akkor a jobb keze mindig le lesz kötve és bal keze jobban fog fejlődni. Néha a gyermek véletlenül kezd bal kézzel írni és az jobban fejlődik, mint a jobb.

Mindenki egyformán fejlesztheti mind a bal, mind a jobb kezét, ha ezt kisgyermekkorában kezdi. Már beszéltem arról, hogy az ujjgyakorlatok segítik az intellektus fejlődését. E szempontból nem kell lenézni a bal kezét.

A gyermekeknek használ a gyaloglás

Az autóforgalom miatt már nem láthatunk utcán játszó gyermekeket. Anyjuk kézen fogva vezeti, nem engedi szabadon sétálgatni őket. Mielőtt arra kezdenének panaszkodni, hogy nincs idejük arra, hogy gyermekük tempójában lődörögjenek, gondolkozzanak el azon, mennyire egészséges a gyaloglás.

A járás közben az egész test mozog. Testünk 639 izma közül járás közben 400-at mozgatunk. Más fizikai gyakorlatokkal ellentétben járás közben ritmikusan változik az izmok megfeszülése és az ellazulás. Helyes járáskor az egyik láb izmai megfeszülnek, ezzel egyidejűleg a másik pihen. Folyamatos mozgás zajlik le energiaveszteség nélkül.

Nem véletlenül mondja sok író, hogy amikor elakad a munkában, sétál egyet, s ennek során új ötletei támadnak. Minden valószínűség szerint a gyaloglás stimulálja a gondolkodási folyamatot.

A járást magától értetődő dologként fogjuk fel, pedig nem az. Ezt bizonyítja az az eset ami két, farkasfalkában felnőtt kislánnyal történt: a gyermek

négykézláb fog mászni, ha olyan környezetben nő fel, ahol négylábon járó egyedek veszik körül. Nagyon fontos, hogy a gyermeket kiskorától kezdve a helyes járásra tanítsák.

A mozgáskészségnek is szüksége van az edzésre

Az Ikadi tornász házaspár elhatározta, hogy a „Korai Fejlesztés” Egyesület által kidolgozott módszerrel fejlesztik elsőszülöttjüket. A kicsi nagyon korán csodálatos sportképességekről tett tanúbizonyságot. A szülők úgy gondolták, hogy tőlük örökölte tehetségét, hogy ez a „véreből van”. Ezért a második gyermekkel már nem foglalkoztak ugyanúgy, és bár ugyanazon szülők gyermeke, mégis semmilyen sporttehetséget nem mutatott. A házaspár megállapította, hogy a mozgáskészség sokkal inkább függ a gyakorlástól, mint az örökléstől.

Testalkatunkat és mozgáskultúránkat örököljük. De az, hogyan élünk természetből kapott tehetségünkkel, a gyakorlástól függ. Rendelkezhetünk születésünkből adódóan kiváló úszó vagy tornász képességekkel, de megfelelő gyakorlás nélkül ezek kerülnek a felszínre. Ugyanakkor az a gyermek, aki gyenge fizikai adottságokkal születik, nagy sportsikereket érhet el az idejében elkezdett rendszeres gyakorlás révén.

Az a zseniális testvérpár (fiú és lány), akik hét nyelven beszélnek, s akikről korábban már szóltam, gyenge fizikummal születtek. De a kitartó futás és lazítógyakorlatok következtében jó eredményeket értek el. A másodszülött lányt 11 hónapos korában kezdték trenírozni, bátyját két és fél éves korában. Ennek eredményeként a kislány jobban fut bátyjánál is. Ez a példa is bizonyítja, hogy a mozgáskészség nem csak öröklött tulajdonság, hanem nagyban függ a korai fejlesztéstől. Az, amit veleszületett sporttehetségnek neveznek valójában annak eredménye, hogy a gyermek sportos környezetben nőtt fel.

Minél korábban kezdünk el sportolni, annál jobbak lesznek az eredményeink

Már meséltem, hogyan úsznak a néhány hónapos gyermekek és hogy a járni tanuló gyermek könnyen megtanul görkorcsolyázni, ugyanakkor felnőttként nagyon nehéz elsajátítani ezt a tudományt, olyannyira, hogy még a megtanulás vágya is kihal az emberből. 40 éves korom után kezdtem golfozni. Bár már 15 éve komolyan gyakorlom, még mindig rosszul játszom. Meggyőződésem, hogyha gyermekkoromban kezdtem volna játszani, sokkal kisebb erőfeszítéssel jóval eredményesebb.

Egy ismerősöm akkor kezdte gyermekeit golfozni tanítani, mikor egyikük nyolc, a másik pedig 9 éves volt. A kisebb még most, nyolc év után is lekörözi testvérét, bár az atletikus testfelépítésű és más sportágakban eredményesebb öccsénél. Apjuk megpróbálta megérteni, miben áll a kisebbik fiának sikere. Az egyetlen magyarázat az, hogy korábban kezdte az edzést.

A gyermek számára a munka és a játék - egy és ugyanaz

A következő tanácsot adnám önöknek: dolgozzék gyermekük annyit, amennyit akar, de egy feltétellel - ne munkája eredménye legyen fontos.

A gyermek számára nem a tevékenység eredménye a fontos, hanem maga a folyamat. Mi felnőttek azt szeretnénk, hogy minden munka be legyen fejezve. És ebben látjuk a munka és a szórakozás közötti különbséget.

Bármilyen egyszerű is a munka, a gyermeknek meg kell mutatni, hogyan kell csinálni. A munka gyakran óvatosságot és koncentrált figyelmet igényel, ám

ezek a tulajdonságok játék közben nem szükségeltetnek. Ezért a gyermek részvétele az egyszerűbb házimunkákban nagyon jó hatással van intellektuális fejlődésére és mozgáskészségére is.

Bármilyen furcsa, sok szülő elfelejti, hogy a gyermek a felnőttel együtt gyomlálhat a kertben, locsolhat, felmoshatja a padlót, kitakaríthat. Mindezt könnyű megtanulni, és ez a legközvetlenebb kapcsolat a mindennapi élethez. Persze sokkal egyszerűbb a gyermeket magára hagyni.

A gyermeket nem kell megtanítani játszani, sokkal nehezebb megtanítani őt az egyszerűbb házkörűli munkákra. De azok a szülők, akik életük megkönnyítése miatt, azt mondják, hogy „szörnyűséges dolog kisgyermeküket munkára fogni” —kárt okoznak gyermeküknek.

V. RÉSZ MIT KELL ELKERÜLNI?... - PILLANTÁS A JÖVŐBE... -

A korai fejlesztés nem felkészítés az óvodára

Sok levelet kapok. Bár a többség osztja véleményemet, sokan nem értenek egyet nézeteimmel. Sajnos sokan úgy tekintik a korai nevelést, mint óvodai előkészítést vagy mint tehetség gondozást.

Egy anya a következőket írja: „Úgy tűnik, hogy a fő probléma az iskolai képzés tökéletlenségében van, nem pedig a korai gyermekkorban. Kétkedem abban, hogy a modern iskola folytatni tudja azt, amit a korai neveléssel elkezdünk. Az iskolában az egyetlen mérce - a vizsgán kapott osztályzat. Nem öli-e meg ez a rendszer a gyermek kiskorában részben kifejlesztett többi adottságát?”

Én szintén kétkedem a japán iskolarendszer ésszerűségében, ahol a gyermekek 6 éves korban mennek iskolába, egy és ugyanazon program alapján tanulnak azért, hogy aztán magasabb iskolai intézménybe lépjenek. Ez a rendszer nem megfelelő sem a tehetséges gyermekek számára, akiknek könnyű dolguk van, sem a kevésbé tehetséges gyermekeknek, akik számára ugyanazon követelmények teljesítése nehézséget okoz. A szokványos képzés nem tud olyan embereket nevelni, akik képesek magukra vállalni a XXI. század társadalmi fejlődésének felelősségét.

Pontosan a képzési rendszer tökéletlensége miatt tulajdonítok én ekkora jelentőséget a korai fejlesztésnek. A kisgyermekkorban helyesen nevelt gyermek az iskolában jobban tanul. Könnyebben elviseli az iskolában az „osztályzatok terhét”. Ha a korai fejlesztés legkritikusabb periódusaiban jó magokat ültetünk, akkor a gyermek elég erős lesz, hogy ellenálljon bármilyen nehézségnek.

Ezen kívül nem hiszem, hogy az oktatás jelenlegi rendszere örökre érvényben marad. Meggyőződésem, hogy a szülők kivívják a feltétlenül szükséges változásokat. Ily módon az ő kezükben van a társadalom és a jövő nemzedékek sorsa.

A korai neveléshez nem kell sem több idő, sem több pénz

A szülők gyakran tiltakoznak: „Nekem nincs sem pénzem, sem időm arra, hogy ennyit foglalkozzam a gyermekemmel. Az ön elgondolásai azoknak valók, akiknek mindez megvan.” A gyermeknevelés egyáltalán nem idő és pénz kérdése.

Természetesen sok olyan szülő van, akik kizárólag presztízsből hordják gyermeküket zene vagy idegennyelv foglalkozásra. Ezért nem kell csodálkozni azon, hogy sokan úgy fogják fel a korai fejlesztést, mint a gazdagok kiváltságát. De ez csak a látszat. Valóban, a kevésbé jómódú szülőknek nem egyszerű időt és pénzt keríteniük ilyen jellegű gyermekfoglalkozásokra, de a zene és nyelvtan nem az egyetlen mód gyermekük képességeinek fejlesztésére. A gyermeküket szerető szülők megtalálják a tanulás más módjait is. Ha az idő és pénz akkora szerepet játszana, mint azt sokan gondolják, akkor mivel magyarázható az a tény, hogy a gazdag családokban is gyakran nőnek fel fajankók, a szegények-

nél is vannak tehetséges emberek. Tehát a lényeg nem a pénzen, hanem főként a szülői szereteten és fáradozáson múlik.

Jövőbeni perspektíva nélkül lehetetlen a helyes nevelés

Japánban a modern képzési rendszerben minden fiatal, aki befejezte az iskolát felsőbb oktatási intézménybe léphet - függetlenül származásától, szociális vagy anyagi helyzetétől. Ez önmagában csodálatos, de ez a rendszer valami rosszat is szült - a felsőfokú végzettség öncélúvá vált és nyilvánvalóan túlértékelődött.

Úgy tartják, hogy jó karriert nem lehet felsőfokú végzettség nélkül elérni, ezért mindenki tanul. Egy jó egyetem diplomája garantálja a munkát egy jónevű cégnél. Mindenki ugyanazon az úton halad, már az általános iskolától kezdve egyik vizsga követi a másikat. Ezért a korai nevelést a szülők úgy fogják fel, mint a vég nélküli vizsgákhoz vezető út első szakaszát.

Meddig lesz értéke mai értékeinknek gyorsan változó világunkban? Az ami ma érték, holnap értéktelenné válik, hát még húsz-harminc év múlva, amikor a mai gyermekek felnőttek lesznek. Gyermeünk hasznavehetetlen emberé válhat, ha kizárólag a napjainkra érvényes értékekből kiindulva neveljük fel.

Nincs semmi fontosabb a gyermekek nevelésénél

„Úgy leköt a gyermekem, hogy nem marad időm a nevelésére. Elmélet elmélet hátán, de honnan vegyek időt a megvalósításukra.” Az anyák gyakran válaszolnak így tanácsaimra. Meggyőződésem, hogy a gyermek gondozását nem kell elválasztani nevelésétől. Hiszen ugyanarról a dolgról van szó. A vele kialakított kapcsolat már hatással van fejlődésére. Vannak anyák, akik úgy vélik, hogy gyermekük kedvéért kell dolgozniuk, mások azt gondolják, hogy a legfontosabb, hogy enni adjanak neki. A gyermeknek a legjobb nevelés - az anyai szeretet. A szülők legfontosabb elfoglaltsága - a gyermeknevelés. Ha ezzel nem értenek egyet, akkor miért vállaltak gyermeket?

Mielőtt a gyermeket nevelnénk, először a szülőket kell megnevelni

A gyermekek nevelése a szülők nevelésével kezdődik. E könyvnek éppen ez a feladata. Remélem, hogy azok a szülők, akik elolvassák e könyvet, nem fognak ezért megharagudni rám.

Nem szabad áthárítani a gyermek nevelését másra, különösen amikor még kicsi. Csak a szülők, és különösen az anya tudja ezt sikeresen végezni. Ehhez azonban mindig tanulnia és gondolkodnia kell. A szülőknek maguknak kell kiválasztaniuk azt a módszert, amely számukra a legmeggyőzőbbnek tűnik. Nem azt értem ez alatt, hogy iskolába kell járniuk. Az önképzés éppen elegendő.

Azok, akik tanárképzőbe járnak, nem csak abban a tantárgyban mélyülnek el, amit tanítani fognak, hanem tanulnak gyermeklélektant, életkori fiziológiát, pedagógiát.

Az anyának, aki gyermekének első és legfőbb tanítója, ugyanígy el kell sajátítania a pedagógia alapjait, hogy tudatosan nevelhesse gyermekét.

Tanuljunk gyermekünktől

Az egyik csapda, amibe gyakran belesnek az anyák, az elbizakodottság. A legjobb szándékból kiindulva az anya észrevétlenül diktátorrá válhat, aki mindig ráerőszakolja akaratát gyermekére.

Ez a folyamat akkor erősödik meg, amikor az anya visszavonultan, elszigetelten él a csecsemő ellátásának időszakában. Az anyának nem szabad azt éreznie, hogy egyedül ő felelős a gyermekért, hogy minden, ami a gyermek gondozásával összefügg csak az ő vállán nyugszik. És nemcsak a férjnek kell segítenie őt, hanem – ha lehet - a nagyszülőknek is, hogy részt vehessenek a ház küszöbén túli közösségi életben is.

De a legfontosabb - hogy mindig tanuljunk gyermekünktől, és ne szokjuk meg, hogy saját elképzeléseinkből, értékítéletünkől kiindulva felsőbbrendűként közelítünk hozzá.

Mindannyian gyermeknek születtünk. Én még hozzá tenném, hogy a gyermek a felnőtt tanítója. És ez nemcsak a csecsemőkorra, hanem az egész életre igaz.

Minden felnőtt tanulhat valamit a gyermekektől. Az ember régóta törekszik arra, hogy megismerje önmagát. Erre olyan tudományágak szolgáltunk, mint a biológia, orvostudomány, pszichológia. Nem mondom, hogy a szülőknek biológiai vagy filozófiai tanulmányokat kell folytatniuk, de az elért eredményekkel megelégedni azért nem szabad, hogy ne veszítsük el tárgyilagosságunkat, amikor magatartásunkat kell értékelnünk. Ugyanilyen fontos objektíven értékelni gyermekünk magatartását és érzéseit. Ilyen hozzáállással az anya mindig új felfedezéseket fog tenni, amelyek segítik őt a nevelésben.

Az anya jobban tud segíteni gyermekének, mint az apa

A történelem több olyan zsenit ismert, akik hatalmas fejlődést hoztak az emberiség történetében, ugyanakkor magánéletük szerencsétlen volt, mivel érzelmileg labilisak, fizikailag pedig gyengék voltak. Az ember nem születik sem zseninek, sem kétbalkezesnek. Nagy emberek életrajzában gyakran olvashatjuk, hogy zavaros magánéletük gyökere gyermekkorukra nyúlik vissza. Például gyakran szüleik, és különösen apjuk túl szigorúan nevelte őket. Természetesen önmagában nézve ez jó, sőt, tehetségüket csak apjuknak köszönhetően tudták ily fényesre csiszolni. Ugyanakkor az ilyen apák, a hasznos elfoglaltságokra tartogatva az időt nem engedik gyermekeiket kortársaikkal játszani, elvéve tőlük ezzel a kortárskapcsolatok és a fizikai tréning lehetőségét. Bármennyire is tehetségesek ezek az emberek, a helytelen nevelés következtében magánéletükben szerencsétlenné válnak.

Vegyük például Blaise Pascal francia filozófust, a jól ismert „Gondolatok” szerzőjét. Apja nagyon szigorúan nevelte, s nagy reményeket fűzött fiához. Ott hagyta az állami szolgálatot azért, hogy teljesen fia nevelésének szentelhesse magát. Tanított neki földrajzot, történelmet, filozófiát, nyelveket és matematikát; nem hagyta magolni, hanem óvatosan és következetesen fejlesztette elméjét. Pascal híres matematikus, fizikus és vallási filozófus lett. Sokan emlékeznek ismert mondására: „Az ember csak egy gyenge nádszál, de gondolkodó nádszál.” Kevesen ismerik azonban vallomását arról, hogy soha életében nem volt egyetlen boldog napja sem. Pascal csak 39 évig élt. Anyja három éves korában meghalt, és ő gyakorlatilag nem ismerte az anyai melegséget. Kortársai közös-

ségétől megfosztva csak apjával érintkezett és állandó szigorban élt. Ez természetesen nem lehetett jó hatással egészségére és lelki világára.

Az apa tud zsenit képezni a gyermekből, de csak az anya tudja olyan jó emberré nevelni, akiben a lelki és fizikai képességek szerves összhangban vannak. Ezért olyan fontos az anyai nevelés a kisgyermekkorban.

Ne törjék le a kisgyermek akaratát

A nevelést gyakran társítják a személyiség letörésével, a gyermek kívánságainak semmibe vételével. Természetesen a csecsemő még nem tudja kifejezni kívánságait, az anyának fel kell ismernie ezeket. Ez az egyik legfontosabb feladata. Ha a kisgyermeket akarata ellenére kényszerítik valamilyen feladat elvégzésére, önbizalma csorbul.

Valószínűleg attól, hogy az oktatás feltételezi a tudás átadását tanártól a tanítványnak, mindenki, aki tanár vagy nevelő lesz, akaratlanul is az adó szerepét veszi fel.

Jómagam úgy vélem, hogy a jó oktatás túllépi az általunk képzésnek nevezett tevékenység kereteit. Például, egyetlen szülő sem érzi oktatásnak az anyanyelv megtanítását. Ennek ellenére a szülővel való kapcsolat felébreszti a gyermekben a beszélni tanulás vágyát, bár ezt nem nevezik képzésnek.

Az anya beszédje, érzései és megnyilvánulásai a gyermekben tovább élnek, így formálódik jelleme és tehetsége. Más szavakkal: kapcsolatuk már önmagában is „képzés”. A gyermek megtanítása a különböző készségekre - a képzésnek csak az egyik oldalát jelenti.

Az ideális tanítási módszer az, amikor a gyermekben mindenféle kényszer nélkül felébred a vágy valamilyen tevékenység elvégzésére. Ily módon a gyermek korai fejlesztése az anya és a gyermeket körülvevő felnőttek elgondolásától és figyelmétől függ.

Ostwald német kémikus, a „Világhírességek” című művében kifejti, hogy a tehetségeket könyvekkel és biztatással nevelik. A nagy embereket szüleik nem kényszerítették az olvasásra, csak gyermekkoruktól könyvekkel vették körül őket. Soha nem mondták nekik: - „Azt szeretném, ha híres ember lennél!” - Másképp szóltak hozzájuk: - „Hiszem, hogy híres emberré válhatsz!”

Ne hagyják abba gyermekük nevelését

Csupán Japánban több, mint kétmillió gyermek születik évente. Régen a családokban általában öt-hat gyermek született, a parancsolatnak megfelelően: - „Szaporodjatok és sokasodjatok”. Ma egy átlagos családban két gyermek van. Más szavakkal - ezt a kétmillió gyermeket előre megtervezték. Nagyon jó, hogy ezek a gyermekek szüleik akaratából jöttek a világra.

Mégis, mindannyian megkapják-e a szükséges gondoskodást és képzést? Félek, hogy nem. Bár a szülők előre megtervezik gyermekük születését, mégis, amikor világra jön, gyakran magára hagyják. Kétség sem fér ahhoz, hogy az élet első három évében különösen nagy figyelmet kell fordítani a gyermek nevelésére.

Manapság az anyák gyakran megszakítják terhességüket minden komolyabb ok nélkül. Az abortusz - bűn, az élet magjának megsemmisítése. A társadalom elítéli a terhesség-megszakítást, de nem ítéli el azokat a szülőket, akik csak életet adnak gyermeküknek, de nem törődnek nevelésével. Az én szemszögömből nézve ez nagyobb bűn, mint az abortusz, és nincs rá mentség.

A háború után Japánban ugyanúgy, mint más országokban is, keményen meg kellett harcolni a túlélésért. Ezért sok gyermek nem kapta meg a szükséges gondoskodást. Azonban a mai körülmények között semmi sem indokolhatja a törődés, gondoskodás elmulasztását.

A gyermek nem a szülő tulajdona

Előbb vagy utóbb a gyermek eléri azt a kort, amikor válaszol a szülői szemrehányásokra: - „Nem én kértem, hogy világra hozz. Nincs okod a szidásra!” - És igaza van. Valóban, a gyermek csak szüleinek köszönhetően jöhet a világra, akik teljes felelősséggel tartoznak érte, amíg fel nő és független emberé válik.

Elképesztő, hogy sok szülő hosszú ideig nem tudja levetkőzni azt az illúziót, hogy addig, amíg gyermeke rá van bízva azt csinálhat vele, amihez éppen kedve van. Mondhatják azt: - „Mérnököt akarok faragni belőle” - vagy - „Azt szeretném, ha zenész lenne”, - mintha csak egy kosztümöt rendelnének a szabónál.

Amikor az anyák azt kérdezik dr. Suzukitól: - „Lesz-e valami a gyermekemből?” - ő általában így válaszol: - „Semmi”. Majd látva az anya elkeseredését, hozzáteszi: - „Nem valami, hanem egy csodálatos ember”.

Ez a gyermekkel szembeni tulajdonosi szemlélet nagyon elterjedt. Ez az oka annak, hogy a gyermek akaratát figyelmen kívül hagyják. Hogyha a gyermek ilyen tapasztalatokat szerez, még mielőtt a saját akarata kialakult volna, egész életében kételkedni fog saját erejében. Ahelyett, hogy gyermekük jövőjét tervezgetnék, jobb lenne, ha körültekintőbben törődnének vele. A szülők kötelessége a lehetőségek minél szélesebb skáláját megmutatni neki, hogy ő saját maga hozhassa meg döntését, mi akar lenni. Nem a szülők, hanem maga a gyermek saját jövőjének a gazdája.

Az anya határozatlansága ártalmas a gyermeknek

Japánban immár 20 éve működik a háború után alkalmazott új demokratikus nevelési rendszer. Ez sok embernek addig elzárt területek megismerésére adott lehetőséget. Azonban már látszanak ennek a rendszernek a hiányosságai is. A korai fejlesztésre korábban soha nem tekintettek úgy, mint az első lépcsőre a felsőfokú végzettséghez vezető úton, bár a szülők nemrég még arra sem fordítottak nagy figyelmet, hogy gyermekük milyen iskolába járjon.

Sajnos, a szülők minél inkább bizonytalanok a nevelési kérdésekben, annál jobban befolyásolják őket a különböző nevelési irányzatok. Hol egyiket, hol másikat részesítik előnyben. Amikor a régi nevelési elveket eltörölték, ezek a szülők úgy döntöttek, hogy annak minden elemét el kell vetni. Mindent megengedtek gyermeküknek, ami csak eszébe jutott, a nagymamákat pedig kirekesztették a nevelésből.

Meggyőződésem, hogy ha a demokratikus nevelést felülbírálják, és újra a spártaibb nevelési formákat kezdik hirdetni, a szülők újra bevonják a nagyszülőket a gyermekek nevelésébe. A modern anyák a gyermeknevelésben gyakran ugyanúgy követik a divatot, mint az öltözködésben.

Természetesen miért is ne próbálnánk ki azt a nevelési irányzatot, amely hatásosnak tűnik. De ha az anyának nincs saját megalapozott véleménye, akkor hogy lehet jó nevelő? Mind a spártai, mind a szabad nevelés lehet jó - különböző szituációkban és más-más életkorban.

Az anyáknak ki kell dolgozniuk a saját gyermeknevelési elveiket, amely független a divatos irányzatoktól, a sablonoktól és a rövidtávon sikerrel kecsegtető „gyanús” módszerektől.

Az anyai hiúság valótlan képet alakíthat ki a gyermekben

„Nagyon tehetséges a gyermekem. Zenére fogom taníttatni. A szomszéd kisfiú hegedülni tanul, az enyém is azt fogja csinálni”.

Így viszonyulnak a neveléshez azok az anyák, akiket csak a becsvágy sarkall. Emellett a korai nevelést mindig úgy tekintették, mint az elit vagy a zsenik kiváltságát. Valóban, azok a gyermekek, akiket a sznob szülők zenére tanítottak, gyakran nem őszinték és mesterkéltek, mintha anyjuk hazug képet festett volna nekik a tekintélyről és a vetélkedésről. A gyermek fejlesztésére hivatott zeneóra számukra lelki gyötrelmek forrásává válik.

A zeneórák nem öncélúak, hanem egy meghatározott cél elérésének eszközei. Világosan kell látniuk, gyermekük mit kap ezektől a foglalkozásoktól, és általa milyen képességei fejlődnek ki. A zeneórák önmagukban értéktelenek.

Dr. Suzuki osztályában mindig vannak gyermekek, akik jobbak a többiekénél. Minden anya azon kívánságát, hogy gaz ő gyermeke legyen a legjobb, lehetetlen teljesíteni.

Persze lehet dicsekedni a hegedüléssel. Ez jótékony hatással van a gyermek általános fejlődésére. Fiamban a hegedűóráknak köszönhetően alakult ki az önbizalom, és ezután már más területen is sikereket ért el.

A gyermek neveléséhez először magunkat neveljük meg

Amikor a szülők gyermekük szófogadatlanságára panaszkodnak, úgy vélem, hogy ebben ők maguk hibásak.

Dr. Suzuki mesélt nekem egy történetet egy anyáról, aki nagyon rossz viszonyban volt gyermekével, és kétségbeesésében így kiáltott fel: - „Miért adott az Isten nekem ilyen borzasztó gyermeket?” Erre dr. Suzuki egyszer azt mondta neki: „Ez azért van, mert mindig szidja. Mindig büntetést kap. Gyermeke szófogadóbb lesz, és tisztelni fogja, ha néha ön is belátja saját hibáit.” - Kis idő múlva ez az anya felkereste dr. Suzukit. Elégedett volt, és elmesélte, hogy saját önvizsgálata után megjavult fiával való kapcsolata.

A jószándékú anyák gyakran panaszkodnak arra, hogy követelményeikre elégedetlenség a válasz. - „Te könnyen beszélsz, nem neked kell csinálni!” És a gyermekeknek igazuk van. A parancs nem a legjobb nevelési módszer. Semmi jó nem származik abból, ha a gyermekeknek minden erejüket össze kell szedniük, hogy feladataikat teljesítsék, ugyanakkor a felnőttek csak tizedét vagy felét végzik el annak, amit szülőként meg kellene tenniük. A szülőknek meg kell találniuk azt a módszert, amivel megmutathatják gyermeküknek, hogy ők is fáradoznak. Csináljanak például közösen valamit, ez a személyes példamutatás legjobb módja.

Az olyan típusú parancsok osztogatása, mint: - „Csináld meg ezt!”, „Tanuld meg azt!” - miközben az apa újságot olvasva ül a fotelben - a lusta ember módszere. Gyermekeket nevelni annyit jelent, mint időről-időre magunkat is nevelni.

Gyermeink legyenek különb nálunk

„A tanuló túlhaladja tanítómesterét” - ez a nevelés alapvető célja.

Már nem egyszer elmondtam, hogy a tehetségek nem születnek, hanem nevelődnek. Ha el is fogadjuk azt a axiómát, hogy az ember képességei 100 %-ban veleszületettek, ez azt jelentené, hogy a gyermeknek el kell érnie legalább szülei színvonalát. Ha nem sikerül gyermeküket úgy nevelni, hogy legalább egy kicsivel túlszárnyalja Önöket, az azt jelenti, hogy szülőként hanyagok voltak.

Nálunk, a „Tehetségek iskolájában” volt egy lemez, amit gyakran meghallgattatunk a gyermekekkel. A lemezen egy hegedűdarab volt, amit megtanultak. Ezután megkértem a gyermekeket, hogy játsszák el a lemezen hallottaknál jobban, és nagyon igyekeztek. Végül ez sokaknak sikerült is, ami nem csoda, hiszen a lemezen a darabot én játszottam.

Általában véve, a „Tehetségek Iskolájának” alapvető gondolata az, hogy úgy tanítsuk a gyermekeket, hogy túlszárnyalják tanítóikat. A jobbakat „hallgatóknak” nevezzük, a gyengébbeket „hallgató inasnak”. Ha a tanulók nem lennének képesek arra, hogy túlhaladják tanáraikat, és később maguk is tanítsanak másokat, akkor a társadalom nem fejlődne, s ők nem vívnának ki megbecsülést.

Érthető, hogy minden szülő azt szeretné, ha gyermeke többre vinné, mint Ő. Attól még, hogy a szülők nem rendelkeznek kiemelkedő képességekkel, gyermekeik sikeresek lehetnek valamely területen.

A XXI. századot azok fogják felépíteni, akik bíznak másokban

A mai világban az első, ami szembeötlik - az emberek közötti bizalom hiánya, ami a társadalomban káoszhoz, erőszakhoz és ökológiai problémákhoz vezet. Sem a gazdagság sem a kényelmes élet nem hozza el a békét és a boldogságot, ha nem lesz bizalom az emberek között.

Japánban minden iskolás tudja, hogy az emberekben bízni kell és nem szabad felesleges akadályokat állítani mások elé. Azonban egy dolog megérteni valamit, és más dolog megfelelni a szép elveknek. A gyermek nem fog bízni az emberekben, ha ezt az elvet csak elméletben sajátította el, de soha meg nem tapasztalta.

Ha a bizalmat a gyermek az anyatejjel együtt szívja magába, akkor olyan személyiséggé válik, aki képes magára vállalni a jövő társadalmáért érzett felelősséget.

Ha a gyermek okosabb is a többinél, de nincs bizalommal az emberek iránt, nem sokra viszi az életben.

A mai képzési rendszer túl nagy jelentőséget tulajdonít a vizsgáknak és osztályzatoknak, de semmilyen módon nem segíti a bizalom kialakítását. Bár ez inkább az iskola előtti nevelés feladata lenne.

A mai gyermekek felszámolják a háborút és a faji előítéleteket.

Civilizációnk magas színvonalát dicsőítve elfeledkezünk a háborúról, a faji előítéletekről és a nemzeti ellentétekről. Pedig mindezek léteznek az olyan szervezetek ellenére, mint az ENSZ, az UNESCO vagy a WHO, stb. Addig, amíg nem alakítjuk ki magunkban a kölcsönös bizalmat és türelmet, nem érhetjük el a népek közötti békét. A nemzedékről nemzedékre öröklődő gyűlölet, az ellenségeskedés és az agresszió, az antagonizmus és a gyanakvás majdhogynem biológiai jellemzővé vált. Mindezt gyermekként megismerve később már nehezen szabadul meg ezektől az érzésektől.

Mi felnőttek nem vagyunk kötelesek ezeket az előítéleteket átadni gyermekeinknek. A gyermekekben még nem él a fajgyűlölet. Ha kisgyermekkorukban a fehér és fekete gyermekek együtt játszanak, akkor azzal az érzéssel nőnek fel, hogy az emberek bőrszíne közötti különbség ugyanolyan természetes lesz számukra, mint az, hogy külsőnk és természetünk különbözik. Ha mégis magukévá teszik a faji előítéleteket, akkor az a felnőttek sugalmazására történik. Azoknak, akik valóban le akarnak számolni a háborúkkal, nemcsak a mai világ politikai szituációival kell foglalkozniuk, hanem - kerül, amibe kerül - gondoskodniuk kell a kisgyermekek neveléséről is. A jövő társadalmát a mai gyermekek alkotják.

A világ békéje már nem tőlünk, mai felnőttektől, hanem attól a nemzedéktől függ, amely ma még pelenkában sétál.

Nem szeretném felnagyítani a korai nevelés szerepét, s nem tudom szavaimnak lesz-e valami hatása. Elképzelhető, hogy sok gondolatom kritikát szül, majd beleértve alapelveimet, nevelési módszereimet és azt, hogyan értelmezem az anya szerepét. Én mégis reménykedem, hogy könyvem sok embert ösztönöz arra, hogy valamit változtasson a világon, felkelti az érdeklődést a gyermek korai, különösen 3 éves kora előtti fejlesztése iránt. Hiszem, hogy könyvem az első lépés e cél eléréséhez.